

Lunds universitet

Kandidatuppsats i idé- och lärdomshistoria

ILHK02

Handledare: John Hennessey

VT 2024

“Kulturernas strid mot naturen”

Synen på naturen och samer i *Sveriges Natur* åren

1910-1928

Eja Andersson-Hatta

Abstract

English title: The tension between culture and nature - The view on nature and Sápmi in *Sveriges Natur* 1910-1928

Nature has always been a topic of human conversation, and today's debate is usually about how we are going to stop climate change. In the early 20th century, the first laws that protected nature were established in Sweden, and one actor that especially worked for more conservation was *Svenska Naturskyddsföreningen*. Every year since their establishment in 1909 they have published a yearbook with the name *Sveriges Natur*. This study aims to analyze the contributors' views on nature, and their view of the Swedish indigenous people - the Sámi.

Previous research shows that national parks were established to protect nature against human actions, and many of them were in Sápmi, where Sámi conducted reindeer herding. Other research shows that the writers in *Sveriges Natur* based their arguments in scientific, economic, historical, cultural, and aesthetic ideas, and this study aims to analyze how they were expressed in the articles. One theoretical perspective is discourse analysis and this study specifically uses David Spurr's *The Rhetoric of Empire* where he speaks about twelve different ways to talk about colonized people, to see if they appear in *Sveriges Natur*.

One conclusion is that the Sámi usually are viewed as “the other” and under threat from civilization. Another conclusion is that the foremost view of nature is *den ousinliga källan* [the eternal source] where nature is understood as something in contrast to culture.

Key words: *nature, nature vs. culture, nature conservation, indigenous people, Sápmi, Sámi, discourse analysis*

Innehållsförteckning

Abstract

1. Inledning	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Bakgrund	5
<i>Samisk historia</i>	5
<i>Naturskyddets framväxt</i>	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Naturskyddet i Sverige	8
2.2 Sápmi och naturskydd	9
3. Teori	11
3.1 Diskursteori	11
3.2 Koloniala diskurser	11
3.3 Kulturteoretiskt perspektiv på naturen	13
4. Material och metod	15
4.1 Material och avgränsning	15
4.2 Diskursanalytisk metod	16
Analysschema	17
5. Resultat	19
5.1 1910	19
“Människan måste skydda naturen mot människan”	19
“Gällivarelapparnas renar plögade draga fram här”	21
Analys av årsbok 1910	23
5.2 1915	25
“Slöseri med Guds gåfvor”	25
“Vår indian, den fredliga Lappen”	26
Analys av årsbok 1915	28
5.3 1920	30
“Rationellt, var det ja.”	30
“Det blodigaste hån”	32
Analys av årsbok 1920	33
5.4 1925	35
“Det är i elfte timmen”	35
“Liv i den stora ödsligheten”	36
Analys av årsbok 1925	39
5.5 1928	40
“Kulturernas strid mot naturen”	40
“Ett märkligt naturområde”	42
Analys av årsbok 1928	43
6. Avslutande diskussion	45
Källförteckning	48

1. Inledning

Miljön och naturen har alltid varit ett samtalsämne för människan och dagens debatt innehåller ofta oro över vad klimatförändringar kan ge för konsekvenser i framtiden. Att vi måste skydda naturen är det många som håller med om, men det är ingen ny tanke. När naturskyddet växte fram under 1900-talets början var nationalparker en bra start för bevarandet av miljön. Här ligger det dock en underliggande tanke om en separation mellan människor och naturen som spelar roll i de problem vi har kring miljön idag.¹ Den *mekaniska natursynen*, att vi människor är på sidan av naturen, är dominerande och många ser naturen som en resurs eller en egendom - en sjö kan man bada i, åka en båt i, fiska i eller använda till vattenkraft.² En nationalpark är en sådan plats som vi människor bestämt att vi ska ta hand om och begränsa mänsklig aktivitet på. En plats vi kan ta den moderna bilen till för att få njuta av en orörd, ursprunglig, vacker natur. Här är det människans rätt att kunna vistas i en ren miljö som är av vikt och inte naturens egna rätt. För på andra platser kan vi exploatera naturen och använda den som en resurs. Denna synen på naturen förutsätter att människan är överlägsen naturen och den som kontrollerar, bestämmer och sorterar över annat liv. Det finns också andra sätt att se på naturen där människan ses som en del av den.

Ursprungsbefolkningar världen över har länge praktiserat tanken att leva i harmoni med naturen, och kanske kan vi lära oss från deras kunskaper för att i framtiden kunna leva utan oro över klimatförändringarnas konsekvenser.

En aktör som var ledande i utvecklandet av de svenska miljölagarna var Svenska Naturskyddsföreningen som grundades 1909. Från 1910 till idag ger de ut årsböcker, med namnet *Sveriges Natur*, som bland annat tar upp politiska frågor som rör naturskyddet. Skriftens tidiga nummer blir intressanta att undersöka utifrån vilken natursyn som framställs och som låg till grund för naturskyddets framväxt. Det var främst på de samiska renskötselområden som Sveriges första nationalparker etablerades 1909.³ Det blir därför också av intresse att undersöka hur beskrivningarna av samerna framställs i texterna.

¹ Podd: Att ge naturen rätt. *Filosofiska rummet*. 2018

² Ibid.

³ Tore Andersson Hjulman, *Ett med naturen: En studie av hur naturen omförhandlades i mellankrigstidens konflikter mellan naturskydd och samiska rättigheter*. Luleå tekniska universitet. Doktorsavhandling. 2017. s. 2

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilken syn på naturen, och människan i naturen, som förekommer i Naturskyddsföreningens årsböcker *Sveriges Natur* under 1900-talets början. Ett startskott i skyddandet av naturen i Sverige var inrättningen av nationalparker, vilka främst etablerades på Sápmis marker.⁴ Ett annat syfte med denna studien blir då att relatera den uttalade synen på naturen med beskrivningar av de samiska livsvillkoren. Studien vill alltså undersöka vilka diskurser som går att tyda i årsböckerna kring natur, naturskyddet och samer. Studiens forskningsfrågor är:

- Vilken syn på naturen, och människans plats i naturen, framställs i materialet?
- Hur relaterar synen på naturen med den om samerna?
- Vilket plats eller roll tilldelas samerna i bevarandet av naturen?

1.3 Bakgrund

Samisk historia

De första spåren efter människor i Sápmi finns längs den nordnorska kusten, och tros vara 13.000 år gamla.⁵ Människorna som senare kommer kallas för samer levde länge som

Karta av Sápmi. Källa: Illustration: Anders Suneson www.tecknadebilder.se

nomader och följde naturliga gränser som dalar, skogar och fjäll - och självklart även djuren, som vandrade efter nya betesmarker. De sysselsatte sig med jakt, fiske, insamling av bär och

⁴ Andersson Hjulman, 2017, s. 2

⁵ Samiskt informationscentrum. Historia - Samer. [samer.se https://samer.se/historia](https://samer.se/historia) (Hämtad 2024-04-02)

örter, jordbruk och renskötsel.⁶ Innan det fanns gränser till de länder som vi idag kallar Norge, Sverige, Finland och Ryssland vandrade samerna fritt mellan deras vår-, sommar-, höst- och vintermarker. Under 1300-talet tog Svenska kronan allt mer anspråk på marker norr om Hälsingland och uppmuntrade till nybygge. Detta initiativ fortsatte i hundratals år och när statsmakten hittade silver i Nasafjäll under 1600-talet var förhoppningarna att Norrland “skall blifua dee Sväniskas Wästindienn”⁷, som riksrådet Carl Bonde skrev till Axel Oxenstierna 1635. Liknande koloniala tankar fortsatte in på 1800- och 1900-talet då rasbiologi började växa fram som vetenskap, och verkligen tog fart med grundandet av rasbiologiska institutet i Uppsala 1921. Anders Retzius hade tidigare utvecklat en så kallad kranielära, där tanken var att olika raser hade olika yttre och inre egenskaper, och att dessa två hänger ihop. Genom att fotografera och mäta samer och skallar tagna från samiska gravar ansåg Retzius sig ha vetenskapliga bevis på att samerna var en lägre stående ras.⁸

Under det allt mer moderniserade sekelskiftet började nomadlivet ses som något som inte hörde ihop med ett civiliserat samhälle. En konsekvens av detta är den så kallade “lapp-ska-vara-lapp” politiken som innebar att nomadiserande samer inte skulle assimileras till det svenska samhället. Man ansåg att samer som fortfarande höll på med den traditionella renskötseln, och på så sätt representerade den samiska kulturen, riskerade att försvinna om de blev alltför moderna. Familjerna fick inte bli bofasta eller bygga hus, och barnen blev skickade till nomadskolor långt bort från sina föräldrar för att få kunskap om nomadlivet.⁹ Redan med införandet av den första renbeteslagen år 1886 skilde staten på de samer som sysselsatte sig med renskötsel och de som inte gjorde det. Rensköttande samer fick rätt till jakt och fiske medan de andra stod utan. Denna splittring blev ännu tydligare när lagen reviderades år 1928 och enbart gav medlemmar i en sameby rättigheter till jakt, fiske och renskötsel.¹⁰ Lagen förändrade även enskilda samernas äganderätt till att bli samebyarnas nyttjanderätt.¹¹ De andra, som inte var medlemmar i en sameby, eftersom de inte sysselsatte sig med renskötsel, miste alltså sina samiska rättigheter. Många berövades sitt språk, kultur,

⁶ Sametinget. Sveriges koloniala historia. *Sametinget*. 2018. <https://www.sametinget.se/62102> (Hämtad 2024-03-13)

⁷ Sverker Sörlin, *Framtidslandet*. Teg Publishing. 1988. s. 30

⁸ Elin Anna Labba, *Herrarna satte oss hit*. Stockholm: Norstedts. 2020. s. 16

⁹ V. Harnesk. & Å. Lindstrand, *Samefolket - en samisk tidningshistoria*. Stiftelsen Samefolket.. 2019. s. 16-17

¹⁰ Sveriges Riksdag. Kungl. Maj:ts proposition nr 43. *Riksdagen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/kungl.-majits-proposition-nr-43_dp3043_b1/html/ (Hämtad: 2024-04-07)

¹¹ Harnesk & Lindstrand, 2019, s. 9

namn och självkänsla, som än idag går att se hos de ättlingar vars familjer blev borttvingade från sina marker och sin kultur.¹²

Under 1920-talet skedde också en av de största processerna i samisk modern historia, då den nya renbeteskonventionen mellan Norge och Sverige blev verklighet. Samerna som tidigare inte varit begränsade av nationsgränserna och därför kunnat vandra fritt med sina renar fick nu inte göra så. "Svenska samer" skulle hålla sig på den svenska sidan, och "norska samer" på sin. Detta ledde till att många samer stod utan betesmarker under sommaren, och för att lösa problemet valde staten att tvångsförflytta familjer söderut. Under de första fyra åren tvångsförflyttas tjugo familjer från Karesuando till Arjeplogsområdet, men ytterligare 100 familjer i norra Sápmi skulle gå samma öde. Dessa förde med sig andra vanor och renskötarmetoder än de som praktiserades i de södra områdena, som Arjeplog, Gällivare och Jokkmokk.¹³ Detta har också skapat konflikter mellan de förflyttade samerna och den lokala befolkningen, som på vissa platser ännu inte blivit lösta.¹⁴

Naturskyddets framväxt

Under 1700-talet var över hälften av befolkningen i Sverige bönder och levde främst på odling och jordbruk, vilket var basen i landets ekonomi.¹⁵ I skogen plockades bär, svampar eller örter, och träden användes till träslöjd eller byggvirke till det egna hushållet.¹⁶ Men skogen började också få ökat industriellt intresse som råvara för bränsle, och nedhugningen sågs som något positivt då det gav större utrymme till jordbruket. Med nya tekniska framsteg under 1800-talet, som ångmaskinen och järnvägen, exploaterades skogarna i snabbare takt.¹⁷ En motreaktion till tidens industrialisering börjar växa fram, och tankar om att bevara och skydda naturen börjar uppmärksammas. Adolf Erik Nordenskiöld skriver i en uppsats från 1880 om de faror mot naturen som han menar kommer från industrierna och skogsbruket.¹⁸ Nordenskiöld såg hur dessa hotade både växt- och djurvärlden och argumenterade för ett naturskydd i form av fridlysta riksparker. Hans förslag kom inte att göra några större politiska skillnader, utan det riktiga genombrottet skedde 1904 då den tyska professorn Hugo Conwentz höll föreläsningar om naturskydd runt om i Sverige. Precis som Nordenskiöld menade Conwentz att den rådande samhällsutvecklingen hotade den ursprungliga naturen och

¹² Harnesk & Lindstrand, 2019. s. 16-17

¹³ Ibid. s. 26

¹⁴ Se t.ex. Sameradios inslag om Vapsten vs Vapsten <https://sverigesradio.se/grupp/33504> (Hämtad 2024-04-08)

¹⁵ Ella Ödman, Eivor Bucht & Maria Nordström, (red.) *Vildmarken och välfärden*. Stockholm: Liber. 1982 s. 44.

¹⁶ Ibid. s. 40

¹⁷ Ibid. s. 39

¹⁸ A. E. Nordenskiöld. *Förslag till inrättandet av Riksparker i de nordiska länderna*. Åbo. 1880

att det därför fanns ett behov av att skydda områden mot människans handlande.¹⁹ Med Conwentz föreläsning i bagaget lade riksdagsmannen Karl Starbäck fram en motion samma år som resulterade i en statlig utredning. Tillsammans med Einar Lönnberg och Louis Améen räknades de som sakkunniga inom ämnet och fick alla ledande poster inom naturskyddsföreningen som grundades fem år senare.²⁰

Den första naturskyddslagstiftningen 1909 inrättade tio nationalparker, där de flesta låg i Sápmi. I lagen framkom förutom vart de fridlysta områdena låg, även vilka som fick undantag för att kunna nyttja markerna och naturens resurser.²¹ Ett exempel är företaget Vattenfall som 1919 byggde en stor damm i Sourva i Stora Sjöfallets nationalpark. Detta fick Thor Högdahl, dåvarande redaktör för *Sveriges Natur*, att rikta kritik mot agerandet och riksdagsbeslutet, som i hans ögon uppfattades som ett hån mot naturskyddet.²² Trots kritiken, och trots de lagar kring naturskydd som växer fram, fortsätter staten att satsa på utbyggnader av vattenkraftverk, skogsbruk och gruvor, ända fram till idag, 2024.²³

2. Tidigare forskning

2.1 Naturskyddet i Sverige

I boken *Vildmarken och välfärden* (1982) undersöker författarna Ella Ödman, Eivor Bucht och Maria Nordström vilket natursyn som framställs hos förespråkarna för naturskyddet i Sverige. De kommer fram till att betänkandet som ledde fram till en naturskyddslagstiftning grundades av vetenskapliga, estetiska, ekonomiska, historiska och kulturella skäl.²⁴ Denna studie undersöker om och hur dessa skäl framförs i materialet, samt vilken natursyn som kan förknippas med de olika argumenten. Författarna har analyserat *Sveriges naturs* tidiga böcker och kommer fram till att makthavarna ständigt påminde allmänheten om de plikter de hade mot naturen. I de tidiga åren klandrades ofta allmänheten för förstörelsen av naturen, speciellt kvinnor som plockat in julgranar eller blommor från skogen. Författarna menar att detta “verkligen var att sätta förstoringsglas på det lilla snarare än den stora förödelsen, som skedde genom industri och de kommunala avloppen.”²⁵ De skriver också att Naturskyddsföreningen såg den orörda naturen som vacker och ville inte att nya anläggningar

¹⁹ Ödman, Bucht, & Nordström, 1982

²⁰ Friström, Anders. Hundra år av kärlek. *Sveriges Natur*. 2009
<https://www.sverigesnatur.org/arkiv/hundra-ar-av-karlek/> (Hämtad: 2024-04-07)

²¹ Olle Höjer, (red.) *Svenskt naturskydd 100 år*. Stockholm: Taberg. 2009

²² Friström, 2009

²³ Höjer, 2009

²⁴ Ödman, Bucht, & Nordström. 1982. s. 60

²⁵ Ibid. s. 73

skulle påverka den skönheten. Därför ville de att byggnaderna skulle konstrueras så estetiskt tilltalande som möjligt. Författarna drar därför slutsatsen att förespråkarna för naturskyddet såg exploateringen av naturen som nödvändig samtidigt som de höll fast vid skönhetstanken.

Även Linnea Säll har analyserat årsböckerna *Sveriges natur* i sin uppsats *Att väcka kärlek till naturen* (2021) och kommer fram till att naturen framställs som en symbol för nationen. Skribenterna av texterna använde känslor som ett verktyg för att väcka medlidande och sympati för naturen, och på det sättet också skydda den. Men förespråkarna för naturskydd ville också skapa ett nytt svenskt ideal, nämligen den naturälskande individen. I hennes analys kommer Säll fram till att detta sker genom vetenskapliga, fosterländska eller ekonomiska argument. Denna studien kommer använda Sälls idéer för att se om kärlek till naturen framkommer i lika stor utsträckning när det gäller texter om naturen i norra Sverige.

2.2 Sápmi och naturskydd

Tore Abrahamsson (1975) frågar sig hur det är möjligt att införa naturskyddslagstiftning i området som samerna bebott i tusentals år, utan att man tog hänsyn till dem. En faktor är enligt honom okunskap om både området och samernas kultur. En annan faktor handlar om de ekonomiska och tekniska bedömningarna man gjort för att etablera naturskyddet.²⁶ Anders Öhman (2017) drar också slutsatsen att föreställningar om Norrland och samerna var möjliga på grund av okunskap. Ett syfte med denna studie är att undersöka hur skribenterna i *Sveriges Natur* beskriver samerna, och analyserar därför om och hur okunskap om dem förekommer i texterna så som tidigare forskare menar. Öhman menar att en plats kan skildras på olika sätt beroende på vem som är betraktaren av den. Till stor del avgörs det av de historiska och kulturella föreställningarna som man redan har om platsen.²⁷ Betraktaren lyfter fram vissa delar och värderingar av landskapet och fokuserar på dem, vilket kan leda till att andra perspektiv riskerar att hamna i skymundan. Denna studie undersöker om det finns vissa perspektiv på naturen i *Sveriges Natur* som gör att andra natursyner hamnar prioriteras bort. Föreställningar om Norrland har förändrats genom historien på grund av vilken roll Norrland har spelat för resten av Sverige, menar Öhman. Bara i begreppet Norrland menar han “finns en fingervisning om att landsdelen till skillnad från svearnas eller götarnas riken inte tillhört någon... som man kunde använda lite som man ville.”²⁸ Bilden av fjällvärlden och naturen i

²⁶ Tore Abrahamsson, *Till minne av Stora Sjöfallet*. Stockholm: STF:s årsskrift 1975

²⁷ Anders Öhman, “Det egentliga Norrland” i A. Öhman & B. Nilsson (red.) *Brännpunkt Norrland. Perspektiv på en religion i förändring*. Umeå: Text & Kultur, Umeå. 2017. s. 121

²⁸ Ibid.

norr som exotisk eller vild liknar han med önskan att vilja romantisera landskapet och samerna sågs ofta som främmande och de fascinerande “andra”.

Föreställningen om samer som de fascinerande “andra” har också Anne Heith (2017) undersökt i hennes analys av barnboken *Som om jag inte fanns* från 2002 och filmen *Elina, som om jag inte fanns* som baseras på boken.²⁹ I sin analys drar hon slutsatsen att naturen ses som den vilda och otuktade, det ociviliserade och det som står utanför. Polariseringar mellan koloniserare och koloniserade beskriver hon bygga på en organisering av rummet.³⁰ Strävan efter ett modern Sverige konstruerade grupper av “de andra” som inte hör hemma i moderniseringen, bland annat samer och tornedalingar. Genom fokuseringen på utveckling, civilisation och modernitet kunde man rationalisera idén om “de andra” som primitiva och outvecklade, skriver Tore Andersson Hjulman i sin doktorsavhandling *Ett med naturen* (2017). Inom ett kolonialt sammanhang fungerade föreställningen som en legitimerande funktion, och idén om en ursprunglig natur var tätt sammanlänkad med den om naturfolk. Det grundade sig främst i tanken om människans överlägsenhet gentemot naturen och gick hand i hand med en moralisk överlägsenhet i relation till de människor som levde i den. Dessa människor stod också i kontrast till civilisationen och kulturen, då deras hem framställdes som en vildmark. Andersson Hjulman beskriver hur tiden, eller förståelsen av den, bidrog till ockuperandet av markerna där ursprungsbefolkningar levde i tusentals år. Kolonialmakterna tog beslag på nutiden och formade därför relationen till de folk och platser som man ansåg ligga på efterkälken. Då samernas rättigheter inskränktes under sent 1800-tal kunde staten ta kontroll och etablera nationalparker på dessa områden i Sápmi, menar Andersson Hjulman.³¹ Runt sekelskiftet förfogade staten över närmare hälften av all skog i Norrbotten och 37% i Västerbotten, vilket kan jämföras med övriga län där siffran låg mellan 2-13%.³² Även denna studie vill analysera hur samerna framställs, och om det finns några skillnader eller likheter med vad tidigare forskare har kommit fram till.

²⁹ Anna Heith, “Populärfilm och kulturell homogenisering. Elina, som jag inte fanns”, i Öhman, A. & Nilsson, B. (red.) *Brännpunkt Norrland. Perspektiv på en religion i förändring*. Umeå: Text & Kultur. 2017. s. 42

³⁰ Ibid. s.47

³¹ Andersson Hjulman, 2017. s. 2

³² Ödman, Bucht, & Nordström, 1982. s. 45

3. Teori

3.1 Diskursteori

En diskurs kan sägas vara ett sätt att förstå eller tala om världen och handlar om språket som social handling. Diskursanalys är en analys av det språk som används inom en viss sfär och hur relationen mellan vad som sägs och görs ser ut.³³ En grundläggande tanke inom diskursanalys är antagandet att vår kunskap om världen inte är objektiv utan snarare ett sätt att kategorisera världen på. Vi är historiska och kulturella varelser vars världsuppfattning hade kunnat se annorlunda ut på en annan tid eller annan plats. Dessutom är vår kunskap knutet till den sociala världen och sociala processer, där vi konstruerar gemensamma sanningar.³⁴ Michael Foucault är en av dem som populariserade diskursanalysen och han talar om diskursiva formationer som bildar en sorts temporär normalitet, som påverkar vad som anses vara sant. Han var misstänksam mot universella sanningar men intresserade sig av hur dessa uppfattades och hade för roll i sin tid.³⁵ Han var ute efter en metod där man kunde analysera diskurser oavsett om de ansågs vara sanna eller inte. En av Foucaults poänger var att diskursen definieras lika mycket, eller mer, genom vad den utesluter som vad den innehåller.³⁶ Olika sociala sanningar leder till olika åsikter kring om vissa handlingar anses vara acceptabla eller inte. Eftersom språket kan användas som ett verktyg för människor som vill påverka och förändra, intresserar man sig inom historievetenskaplig forskning för normer och värderingar i text och tal. Diskurser kan ses som “vapen i en kamp om tolkningsföreträdet”³⁷ som Anna Nilsson Hammar skriver i *Metod. Guide för historiska studier* (2019). Man betonar det repetitiva, alltså utsagor som förekommer i många olika texter och sammanhang.

3.2 Koloniala diskurser

Språket spelar en stor roll i skapandet av världen, eftersom det är genom språket som vi skapar mening av den verklighet som vi befinner oss i.³⁸ Dessa språkliga mönster och strategier kan uttrycka sig på olika sätt beroende på vad, när och hur man pratar om olika

³³ P. Berglez, “Kritisk diskursanalys” i M. Ekström & B. Johansson (red.). *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 2019. s. 225-252

³⁴ L. Philips & M. W. Jørgensen, *Discourse analysis as Theory and Method*. London: Sage publications. 2002. s. 5

³⁵ Nilsson, 2008, s. 66

³⁶ Ibid. s. 55

³⁷ A. Nilsson Hammar, “Diskursanalys”, i M. Gustavsson & Y. Svanström, (red.). *Metod. Guide för historiska studier*. Lund: Studentlitteratur. 2019. s. 133-160

³⁸ Philips, & Jørgensen, 2002. s. 8.

frågor. Olika sätt att prata om världen kallas också för diskurser. Ett exempel på en diskurs är de koloniala diskurserna. Här ses den västerländska världsbilden ofta som det "normala" eller "naturliga" sättet att se på verkligheten. Dessa tolkningar uppfattas som självklara, rationella, till och med universella, samtidigt som andra perspektiv ses som annorlunda. Det finns ett tydligt "vi-och-dem"-tänk, en andrafiering, där de koloniserande "vi" är rationella och de koloniserade "dem" är styrda av sin kultur.³⁹ Runt sekelskiftet i Europa var rasbiologi en aktuell tanke, som innebar idén att vissa raser var underlägsna andra. Förespråkarna för denna sk. vetenskap ansåg att minoriteter som samer var en sådan underlägsen ras.⁴⁰ Under den koloniala processen används språket som ett verktyg för bland annat övertagandet av marker men även hur dessa övertaganden förstås. David Spurr beskriver tolv olika sätt att prata om "icke-västerländska folk" i sin bok *The Rhetoric of Empire* (1993).⁴¹ Denna studien kommer att använda fyra av dessa för att undersöka källmaterialet *Sveriges natur*.

Spurr pratar om diskursen *negation* som på svenska kan översättas till "förnekande" och han menar att det koloniserade folket ofta beskrivs med ett förnekande av ordning och förnuft.⁴² Inom diskursen förnekar man platsens och urfolkens historia, främst eftersom man menar att det inte finns några lämningar kvar som gjort permanenta märken på landskapet; ingen arkitektur, inga monument och inget som indikerar på en civilisation. Då platsen saknar historia menar man också att utveckling saknas, inom politik, teknologi och det nedskrivna språket. Det är i skrifter man finner ordning via lagar, och det är här man kan skilja på kulturen och naturen samt historia och framtid. Diskursen legitimerar ett etablerande av kolonialt styre genom behovet av en kulturell utveckling.

En liknande diskurs som Spurr tar upp kallar han för *debasement*, som på svenska kan kallas "förnedring". Han menar att det främsta syftet med att förneka andra folk handlar om att skapa en positiv självdefinition. Man vill värna om och hålla isär "civilisationen" och "förnuftet" med "de andra" genom att delge dem försämrade, motsatta egenskaper, som "vildar" eller "dårar".⁴³ Koloniserade folk ses ofta på med förakt för deras "ociviliserade" sätt, samtidigt som de ses på med förundran om de är villiga att anpassa sig till den styrande maktens handling- och tankesätt. Här ser Spurr en paradox. Koloniserarna betonar ras- och kulturskillnader för att etablera sin överlägsenhet, men samtidigt vill de också utplåna dessa

³⁹ M. Lundahl, "Postkoloniala perspektiv på idéhistoria", i Andersson, N. & Björck, H. (red.) *Idéhistoria i tiden. Perspektiv på ämnets identitet under sjuttiofem år*. Stockholm. 2008. s. 325-334

⁴⁰ Ibid. s. 328

⁴¹ David Spurr, *The rhetoric of empire. Colonial discourse in journalism, travel writing, and imperial administration*. Duke University Press, 1993.

⁴² Ibid s. 92-108

⁴³ Ibid s. 76 - 91

skillnader så att det primitiva folket kan bli en del av civilisationen. Man söker att dominera genom inkludering, istället för att erkänna den självständiga “andra” med egna egenskaper.

Spurr talar också om *appropriation*, som på svenska kan översättas till “beslag”, och innebär just det - diskursen tar beslag inte bara på markerna utan också sättet som övertagandet förstås på.⁴⁴ Spurr menar att markerna ofta redan ses tillhöra kolonistörerna, eller mänskligheten, snarare än folket som bebott dem sedan urminnes tider. Naturen ses som en resurs som människan måste ta hand om - och inte av vem som helst, utan av den som kan hantera resurserna “bäst”.⁴⁵ Spurr pratar också om naturen inom en annan diskurs, *naturalization*, eller på svenska naturalisering. Mänsklig utveckling kan på ett sätt ses genom hur man lyckats omvandla naturens resurser till ett eget nyttjande; skogar blir till virke, vattenkraft till energi, mineraler till tekniska prylar. För att legitimera exploateringen görs naturen till ett objekt och något som är separerat från kulturen. Naturen tillskrivs vissa värderingar som överflödigt eller tom, ursprunglig eller hejdlös förstörare, som en evig cykel eller konstant process. I separationen av natur och kultur sker ett annat fenomen, menar Spurr. Människan blir utanför naturen, och överlägsen den. Urfolken som bebott markerna i hundratals år anses dock vara en del av naturen, och förknippas alltså med dessa “naturliga” förklaringar som rättfärdigar övertagandet av markerna.

3.3 Kulturteoretiskt perspektiv på naturen

Kulturvetenskaplig forskning bygger på idén att våra synsätt på olika fenomen går hand i hand med den sociala organisationen som finns runt omkring oss.⁴⁶ Teorin kan synliggöra de olika perspektiv på naturen som går att se i olika sammanhang. Idéer om naturen handlar ofta om hur människor använder och påverkar naturen, samt hur naturen också påverkar oss människor.⁴⁷ Synen på naturen har sett olika ut i vår mänskliga historia och James Evans (2012) menar att konstruktionen är högst politisk eftersom vissa versioner av naturen kan användas för att ge fördelar till vissa beteenden och handlingar framför andra.⁴⁸ Även Sverker Sörlin (1991) menar att natursyner växer fram i växelverkan mellan sociala och ekonomiska

⁴⁴ Ibid s. 28- 42

⁴⁵ Ibid s. 31

⁴⁶ B. Singleton, “Hur många natursyner finns det?” i *Biodiverse. Centrum för biologisk mångfald*. Årg. 23, nr 2-3, 2018.

⁴⁷ K. Saltzman, “Naturen i vardagen: Etnologiska perspektiv på upplevelser av biologiskt mångfald” i H. Tunón & K. Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor*. Uppsala: 2021.

⁴⁸ J. Evans, “Social constructions of nature” i P. Daniels, M. Bradshaw, D. Shaw & J. Sidaway (red.) *An introduction to Human Geography*. London: Pearson. 2012. s. 256-271.

skeenden och ofta kan vara präglade av politiska ideologier.⁴⁹ Enligt honom är den nuvarande dominerande natursynen den *mekaniska* som har vuxit fram sedan den vetenskapliga revolutionen. Här råder en distans mellan människan och naturen där människan ses som levande medan naturen ses som mekanisk, och något som kan utnyttjas för sitt eget välstånd.⁵⁰ Sörlin menar dock att det även fanns andra natursyner under denna tid och antropologisk forskning har kunnat visa att ursprungsbefolkningar i olika delar av världen sällan skiljer mellan det människoskapade, som vi kallar kultur, och det som inte är påverkat av människor, det vi kallar natur.⁵¹

Hillevi Helmfrid (2007) har också beskrivit olika synsätt på naturen. Först talar hon om *den ousinliga källan* där man ser naturen som något väsensskilt från människan. Denna synen på naturen liknar hon med den *mekaniska* natursynen som länge varit dominerande i västvärlden. Naturen anses sakna moral och har en ständig återställningsmekanism. Det är endast människan som har kapacitet att göra moraliska ställningstaganden, och den som kan värdera och värdesätta delar av naturen. Efter att ha levt “skyddslösa inför den vilda och nyckfulla naturen” har människan nu gjort stora framsteg i kampen om överlevnad, och lyckats skapa en trygghet i form av de samhällen som byggts upp.⁵² Naturen fortsätter att vara en källa för råvaror och har betydelse för rekreation och forskning. Den andra natursynen kallar hon *den sköra evighetsmaskinen* som istället baseras på tron att naturen när som helst kan förlora sin möjlighet att återskapa sig. Materia kan varken skapas eller försvinna och naturens kretslopp är grunden för att allt ska fungera. Människans påverkan på naturen kan inte vara för stor, och vi måste värna om den biologiska mångfalden.⁵³ Dagens ekonomi tar inte alls hänsyn till naturen vilket leder till den stora utmaningen om hur vi människor ska kunna passa in i naturens kretslopp, menar hon. Den sista natursyn hon tar upp är *den gemensamma kroppen* där man ser på människan och naturen som en helhet. Våra fysiska kroppar består av stoft som är lika gammalt som universum själv, vilket gör människan till “jorden som blivit medveten om sig själv.”⁵⁴ Människan är ett med naturen och det vi gör påverkar resten av allt liv på jorden. Det finns egentligen inget “jag” utan vi är alla en del av helheten. Det finns ingen naturgiven rätt för människan att sätta sig över naturen och använda resurserna för sina egna intressen - inte ens “långstiktigt hållbara” sådana.⁵⁵ Denna syn har

⁴⁹ Sörlin, 1991. s.26

⁵⁰ Ibid. s. 71

⁵¹ Saltzman, 2021.

⁵² H. Hemfrid, *Tre svar på vad naturen är*: Uppsala: Sveriges landbruksuniversitet, Rapport nr 1 2007. s. 10

⁵³ Ibid. s. 12

⁵⁴ Ibid. s. 13

⁵⁵ Ibid. s. 14

varit dominerande hos naturnära kulturer som ursprungsbefolkningar världen över, men Helmfrid menar att vetenskapen nu kan ha kommit till en punkt där man kan gå dessa gamla kunskaper till mötes. Men för att förändra de miljöproblemen vi har idag behövs ett nytt förhållningssätt till både naturen och människans relation till den.

Samernas syn på naturen liknar det Hemfrid kallar för *den gemensamma kroppen*. Människan, naturen och landskapet formar en helhet och från ett samiskt perspektiv är alla frågor miljöfrågor. Elin Anna Labba (2020) har i sin bok *Herrarna satte oss hit*, intervjuat Guhthur och Ánne Márjá, som har sin kåta i fjällen kring Várddavárás. Ánne Márjá beskriver markerna som gifta med varandra, “markerna är hav och fjäll som i ett, som gifta.”⁵⁶ Naturen och kulturen skiljs inte åt och kunskaper bygger på långsiktighet. Från de tusentals år som samerna levit i samklang med naturen har de skapat en respekt mot den som innefattar att när naturen förstörs så förstörs också kulturen. Oavsett sysselsättning eller markägande kan man säga att naturen är det viktigaste i den samiska kulturen och det man strävar efter är ett tillstånd där naturen får bevaras och alla arter får trivas.⁵⁷ Sjöarna används till fiske, skogarna till att plocka bär eller införskaffa ved, och betesmarkerna tillhör renarna. Renen kan ses som det viktigaste djuret inom den samiska kulturen men är också viktig för att naturen ska hållas i balans. Rensköttande samer lever efter renens flyttvägar vilka kan se olika ut på olika platser i Sápmi. Här går att se hur det är naturens förutsättningar som avgör hur människan rör på sig, och inte tvärtom. För att renen ska må bra behövs också en frisk skog. Under vintern och våren lever renarna på att skrapa fram mat under snön och skogen fungerar som ett skydd mot kylan. Under sommaren skyddar skogen istället mot rovdjur och är också en matförsörjning genom lavarna som hänger från grenarna. När skogen exploateras i överdrivna nivåer finns inte längre skyddet kvar, och det blir svårare för djuren att få tillräckligt med föda.⁵⁸

4. Material och metod

4.1 Material och avgränsning

Det källmaterial som ligger till grund för denna uppsats är Svenska naturskyddsföreningens årsböcker, *Sveriges Natur*. Föreningen grundades 1909 som en ideell förening och arbetade för att skydda naturen. Bara ett år senare bestämde organisationen att ge ut en årsbok för att väcka engagemang för naturen som än idag, 2024, ges ut till medlemmar. De diskuterar bland annat politiska beslut som relaterar till naturskyddet, och eftersom föreningen hade en

⁵⁶ Labba, 2020, s.23

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

betydande roll i formandet av våra miljölagar är därför materialet och aktörerna intressanta att analysera. På deras hemsida skriver de att man kan läsa om “naturens underverk”, och att tidningen ger “naturupplevelser i text och bild”. De ger “konkreta tips och råd som gör dig till en medveten konsument” och “hjälp dig att göra de rätta valen. Och att bli klokare.”⁵⁹

Under 2022 nådde de ut till 166 000 läsare per utgåva.

För att avgränsa studien kommer årsböcker från 1910, 1915, 1920, 1925 och 1928 att analyseras. 1910 används eftersom det är den första årsboken som publiceras samt eftersom naturskyddslagstiftningen trädde i kraft det året. Sedan har var femte årsbok valts fram till 1925. 1928 har valts istället för 1930, eftersom det skedde förändringar kring samisk politik det året. Renbeteslagen, som är den främsta som styr över bestämmelser om renskötseln, förändrades för första gången sedan den trädde i kraft 1886. Det är därför intressant att se om det finns några skillnader på hur man beskriver samerna, och om man uppmärksammat lagförändringen. De texter som kommer användas är främst de som berör synen på naturen i norra Sverige, samt de texter som tar upp människans roll i skyddandet av naturen.

De årsböckerna som används har mellan 147 - 252 sidor⁶⁰ med 11-14 kapitel,⁶¹ eller “uppsatser” som ansvarig utgivare Thor Högdahl kallar dem. Förutom de så förekommer också ett antal kapitel i slutet av böckerna med “mindre uppsatser och meddelanden”, “Upprop till årsskriftens läsare” och revisions- och årsberättelser. Många årsböcker finns digitaliserade på *Projekt Runeberg*.⁶²

4.2 Diskursanalytisk metod

Denna uppsats kommer använda diskursanalys som metod för att undersöka vilka diskurser om naturen och om samer som framkommer i källmaterialet *Sveriges natur*. Det finns olika sätt att analysera diskurser men denna studie kommer utgå från ett analyschema⁶³ med ett antal frågor som är inspirerat av Peter Berglez, forskningsfrågorna, tidigare forskning om ämnet samt de teoretiska utgångspunkterna.⁶⁴ Natursynen som framställs i materialet kommer

⁵⁹ Sveriges Natur. Om Sveriges Natur. *Sverigesnatur*. <https://www.sverigesnatur.org/om-sveriges-natur/> (Hämtad 2024-03-25)

⁶⁰ 1910: 147 sidor, 1915: 252 sidor, 1920: 199 sidor, 1925: 188 sidor och 1928: 198 sidor.

⁶¹ 1910: 12 kapitel, 1915: 14 kapitel, 1920: 14 kapitel, 1925: 11 kapitel och 1928: 11 kapitel

⁶² Projekt Runeberg. Sveriges Natur: Svenska naturskyddsföreningens årsskrift. *Projektruneberg*. <https://runeberg.org/snf/> (Hämtad 2024-02-25)

⁶³ Analyschemat fungerar enbart som vägledning i läsningen av materialet, vilket betyder att inte alla frågor i schemat kommer att besvaras.

⁶⁴ Berglez, 2021. s. 225-254

främst att relateras till Hillevi Helmfrids olika natursyner, och beskrivningar om samer kommer att analyseras utifrån David Spurrs olika koloniala diskurser.⁶⁵

Analysschema

Analysschemat är inspirerat av Peter Berglez *Kritisk diskursanalys*.⁶⁶ Berglez har tagit fram ett antal dimensioner, eller teman, som kan studeras i texten, som huvudsakligt innehåll, ideologi, diskursiva strategier, fördjupning av aktörer och språket i detalj.⁶⁷ Först bör man ta reda på textens huvudsakliga innehåll, vilket Berglez kallar en “analytisk uppvärmning.” Några frågor som går att ställa är *vad handlar texten om? Hur relaterar den till andra texter?* Sedan kan man undersöka vad i texten som beskrivs som naturligt eller självklart, genom att analysera vilka ideologier som förekommer.⁶⁸ En naturlig fortsättning är att undersöka aktörerna i texten och hur de genom diskursiva strategier når ut med sin agenda eller sitt perspektiv.⁶⁹ Uppmanar exempelvis skribenten till en specifik handling? Eller lyfts ett specifikt synsätt på bekostnad av ett annat? Ytterligare ett steg är att analysera hur aktörerna i texten framställs, i denna uppsats handlar det främst om samerna, men även andra människor som beskrivs arbeta för eller mot naturskyddet i Sverige. Man kan exempelvis ställa frågor som *beskrivs aktörerna som individer, grupper eller ett större kollektiv? Och beskrivs aktörerna med speciella egenskaper?* Till sist undersöks språket i detalj som syftar till skribentens språkval. Analysen förutsätter att man hela tiden tänker på närvaro och frånvaro av språklig detaljnivå. Vilka ord och begrepp används, och vilka hade kunnat användas istället, är frågor som är bra att ha i baktanke genom analysen.⁷⁰ Nedan följer analyschemat i en tabell.

Tema	Frågor
Huvudsakligt innehåll	Vad handlar texten om? Hur relaterar den till andra texter som berör liknande saker? Hur framställs naturen i texten? Hur beskrivs samerna?

⁶⁵ Helmfrid, 2007; Spurr, 1993

⁶⁶ Berglez, 2021

⁶⁷ Ibid. s. 237

⁶⁸ Ibid. s. 239

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid. s. 241

Ideologi	Är texten med och konstruerar något som naturligt eller normalt, i så fall hur? Finns det subjektiva perspektiv som lyfts fram som objektiva? Används en viss ideologi som ett sätt att legitimera naturskyddet?
Diskursiva strategier	Hur legitimerar skribenten sin ideologi? Uppmanar skribenten till en viss handling? Syns ett underliggande syfte till legitimeringen? Lyfts ett visst synsätt på bekostnad av något annat?
Fördjupning av aktörer	Presenteras samerna som individer, grupper eller ett större kollektiv? Beskrivs samerna med speciella egenskaper? Har beskrivningen av samerna förändrats över tid? Hur passar beskrivningen av samerna ihop med författarens ideologi eller syfte med texten? Fyller den någon funktion i att övertala läsaren att hålla med?
Språket i detalj	Vilka ord och begrepp används i beskrivningen av naturen och om samer och vilka andra ord hade kunnat användas? Finns det motbegrepp? Hur relateras naturen med samerna? Finns det någon överflödig information i texten som ändå fyller viss ideologisk funktion? Hur påverkar det läsarens uppfattning?

5. Resultat

5.1 1910

“Människan måste skydda naturen mot människan”

Skall allt det levande gamla
från urtid och hedenhös
för dagens härskare ramla,
för stundens vindar förströs -

Skall allt det väldiga vilda
ha trotsat sekler af strid
för att med krafter förspillda
bli slaf åt en krämaretid...

Se, bergen med jorden jämnas
och skogarna fylla hvar fjärd -
blott spillror som minnen lämnas
åt dömande eftervärld!...⁷¹

Dikten är skriven av Karl-Erik Forsslund och är det första som läsaren möts av när denne öppnar 1910 årsbok. Forsslund ifrågasätter om naturen verkligen ska behöva falla offer för samtidens “härskare”. Det första kapitlet, *Naturskyddsfrågans utveckling i Sverige*, handlar även det om hur naturen har prövats av oss människor, och behöver skyddas från oss. Författaren, som på grund av initialerna T.H-l. antas vara Thor Högdahl, beskriver hur naturen ofta ses som “något hårdt, kargt och ödsligt, något inför hvilket man erfor en sällsam, obestämd fruktan.”⁷² Men Högdahl vill ändra på denna “tämligten osköna” natursynen till en kärlek. Människan ser han som “ett bortskämdt barn” i jämförelse med naturen, som

i blind egen nytta tager emot eller trotsar sig till allt af sin hulda moder utan att reflektera öfver, hvilka upoffringar gifvarinnan härför måste underkasta sig.⁷³

⁷¹ Forsslund, 1910, *Sveriges natur*, s. 5

⁷² Thor Högdahl, 1910, *Naturskyddsfrågans utveckling i Sverige*, *Sveriges natur*, s. 9

⁷³ Ibid.

Det är inte förrän i eftertanken som barn, eller även vuxna människor, börjar tänka på det som försörjt oss, och kanske är det denna eftertanke som Högdahl ser i sin tid i och med naturskyddets framväxt.

Naturskyddet etablerades utifrån ett naturvetenskapligt och nationalekonomiskt syfte, men även genom ett "utvecklade skönhetsinne", menar Högdahl.⁷⁴ Även O. Sjögren skriver i ett senare kapitel att tankar om att skydda naturen är "af rätt gammalt datum" men att det var i samband med vetenskapens och turismens "växande inflytande på den svenska kulturen, som krafvet på skydd för den ursprungliga naturen ledt till några mer betydande resultat."⁷⁵ Enligt Sjögren skyddades områden i syftet att begränsa kulturens inflytande, "och bevaras åt eftervärlden i orubbadt sick."⁷⁶

Högdahl beskriver hur redan våra förfäder haft en kärlek till platser som de velat skydda, som "vackra skogslundar", "gigantiska klippbranter" eller "natursköna sjöar". Därför blir det en "kulturell plikt, en hederssak" att skydda "hemlandets natur i dess ursprungliga ofördärfvade skick."⁷⁷ Det är här, i den ursprungliga, vackra och levande naturen som "äkta fosterlandskärlek" går att hitta, menar han. Någon annan som uttrycker det som en "plikt och en hederssak"⁷⁸ att skydda både naturen och dess djurvärld är Einar Lönnberg i sitt kapitel *Några ord om rovfåglar, som äro värda skydd*. I sin text förklarar han att pilgrimsfalken är nära utrotning, och på grund av det är de i behov av ett naturskydd i form av fridlysning. Han berättar om gamla minnen, som blivit allt sällsyntare och "mystiska" med åren, från när han "beundrade gladornas flykt" när de "stego högre och högre, till dess att de knappt kunde skönjas annat än som små svarta prickar i den blåa rymden."⁷⁹

Kärlek till naturen syns också i den beröm som människor som arbetar för att skydda naturen får. Ett exempel är en text skriven av Gunnar Hallström, som ger bonden Erik Karlsson beröm för att han hellre hade "skänkt den nya mottagaren af marken några vackra träd, än han huggit ner dem."⁸⁰ Enligt Hallström har Karlsson förstått "det vilda behaget hos naturen", i motsats till många andra som velat "snugga upp" den. Skogen har fått stå kvar, orörd, oavsett det ekonomiska värdet i virket. En sådan "egendomlig skönhet" som skogen har menar Hallström inte finns kvar på många platser, vilket gör Karlsson till en förebild för naturskyddet. Hallström anser också att det stora ansvaret av naturens förstörelse ligger på

⁷⁴ Ibid. s. 9

⁷⁵ O. Sjögren, 1910, Abisko nationalpark, *Sveriges natur*, s. 63

⁷⁶ Ibid, s. 64

⁷⁷ Högdahl, 1910, s. 10

⁷⁸ Einar Lönnberg, 1910, Några ord om rovfåglar, som äro värda skydd, *Sveriges natur*, s. 100-106

⁷⁹ Ibid, s. 100

⁸⁰ Gunnar Hallström, 1910, Ung bonde naturskyddare. Ett efterföljansvärdt exempel, *Sveriges natur*, s. 95

jordägarna, men att även “den minste” kan intressera sig av naturskyddet. Eftersom exploateringen av naturen grundar sig i “en råhet och hänsynslöst vinstbegär” menar Hallström att naturen, genom en ökad kunskap och en större omtänksamhet, skulle kunna skyddas “utan att något ekonomiskt intresse behöft stå efter.”⁸¹ Förutom en uppskattning till folk som Karlsson, en person som gör allt i sin makt att bevara naturen, uppmanar Hallström allmänheten att inse hur

nya kraft ställas på oss - att civilisation förpliktigar! Människan måste skydda naturen mot människan!⁸²

Men det är inte bara okunskap hos allmänheten, eller ett stort kapitalbegär hos den enskilde som ligger till grund för skadorna på naturen. I en text under kapitlet *meddelanden och notiser*, en text som saknar byline, klandras även “markens uppodling, skogsafverkning, torrlägningsföretag, o.d.”⁸³ för att inte ha tagit tillräckligt ansvar för naturens fortsatta överlevnad, som vi ju alla är beroende av.

“Gällivarelapparnas renar plägade draga fram här”

Flera texter i *Sveriges Natur* handlar om, eller baseras på, expeditioner och resor till olika platser i Sverige. Ofta beskriver författarna områdena mycket detaljrikt. De berättar om vandringsleder och grusvägar, vilka växter som blommar och vilka djur som de stött på:

I barrskogen sågs tjäderspillning, och älgspillning förekom i synnerhet där i riklig mängd, men äfven i björkskogen. På Tsåksevaras platå funnos några ben af en hare, förmodligen rester efter en kungsörns måltid. Äfven af fjällräf syntes märken däruppe, liksom det äfven kunde mäkras, att Gällivarelapparnas renar plägade draga fram här.⁸⁴

Texten är ett utdrag från Einar Lönnbergs kapitel *De båda stora lappländska nationalparkerna*. Det handlar främst om Stora Sjöfallet och Sarjeks nationalpark som båda ligger i Sápmi och samernas renbetesområden. Lönnbergs text är en av få från 1910 som nämner samerna, eller “lapparna” som man uttryckte dig då. I sammanhanget ovan nämns de eftersom man hittat spår av renarna, men inga djupare beskrivningar av samerna som folk

⁸¹ Hallström, 1910, s. 98

⁸² Ibid, s. 99

⁸³ 1910, Hjälp åt småfåglarna, *Sveriges natur*, s. 109

⁸⁴ Einar Lönnberg, 1910, De båda stora lappländska nationalparkerna. Stora Sjöfallet och Sarjek, *Sveriges natur*, s. 37

eller deras kultur nämns. Vid ett senare tillfälle i samma text omnämns däremot en specifik same som Lönnberg stött på under sin resa i Sápmi.

Följa vi sedan bäckens lopp uppåt ett litet stycke, komma vi snart till en mycket djup ravin... Det är i sanning 'en graf, som ingen kan hoppa öfver, inte ens en björn', såsom lappen Keira Vannar sade, då han omtalade den för mig.⁸⁵

Lönnberg beskriver också hur områdena blev till nationalpark från första början. Det handlade till stor del om vilken syn på naturen som dåvarande direktören för skogsinstitutet G. Hilmerx hade. Hilmerx ansåg att området var "i ovanligt hög grad lämpat" som en nationalpark. Här fanns "barrskog och löfskog, höga fjäll, jöklar, brusande forsar och fall, sjöar och myrar."⁸⁶ Något som Lönnberg tar upp i samband med detta är oron att naturens rikedomar kommer att exploateras trots lagar om fridlysning. Han sörjer över de träd som redan huggits ner, som egentligen hade kunnat stå kvar eftersom "andra tallar rundt om lika godt kunde ha dugt för eventuellt förefintliga behof..."⁸⁷ Det han syftar på är hur träden används till virke, trots att det funnits andra som hade kunnat fungera lika bra. Även Sjögren skriver om skogens förstörelse och samerna i sin text *Abisko nationalpark*. Han skriver att man "skulle kunna tro" att skogen här var skyddad, på grund av hur "glest befolkadt området är, och så ringa ekonomiskt värde det har."⁸⁸ Men på grund av järnvägsbygge, nybyggare och samer, menar han att skogen står hotad. Sjögren jämför med hur man i Norge även klagat på att "lapparna" förstör hotar skogens existens.

Detta påstående innebär nog mest öfverdrift, men det kan icke nekas, att lapparna, där de slå sig ned för *längre* tider, konsumera betydligt med skog, både som bränsle i sina kåtor och för andra ändamål. Däremot torde den skada, som renhjordarna göra på skogen, vara öfvervägande imaginär.⁸⁹

Sjögren ser alltså kritiken mot samer som överdriven, och argumenterar för att samernas rättigheter inte ska inskränkas. Han erkänner att skogen kan påverkas av en längre tids boende på platsen, men säger samtidigt att samerna inte brukar vistas här under en lång tid ändå. Den oron Lönnberg beskrev över att naturen, trots lagar om naturskydd, kan användas

⁸⁵ Lönnberg, 1910, s. 39

⁸⁶ Ibid, s. 33

⁸⁷ Ibid, s. 46

⁸⁸ Sjögren, 1910, s. 67

⁸⁹ Sjögren, 1910, s. 67

som en ekonomisk resurs berör även Sjögren i sin text. Han börjar med att skriva att det är ganska lätt att inse varför just Abisko blivit nationalpark. Området är en “typisk fjälldal” med “ovanligt rik växtlighet” och en av de “naturskönaste trakterna vid den första svenska järnvägen”. Fjället beskrivs ha en “vild och majestätisk natur”⁹⁰, längst sjöarna finns “vackra strandbildningar” och skogarna “finnes ännu i sin ursprungliga skönhet.”⁹¹ Dessutom har området blivit en av de mest besökta turistorter, vilket Sjögren tror är den största anledningen till varför man nu reserverat området. Turismen påverkar “den ursprungliga naturens bestånd” och sällsynta fjällväxter som bara finns här står under hot på grund av “botaniserade turister”⁹², menar han. Förutom hotet från turismen ser han också ett annat hot. Det har nämligen upplåtits ett undantag i naturskyddslagstiftningen, då Svenska Turistföreningen, STF, ska bygga ett antal stugor och en turiststation inom området. Sjögren vill därför fridlysa många växter och djur:

Först och främst för naturen och djurlivet, som härigenom räddats från hotande faror. Men också för vetenskapen och den svenska allmänheten. Ett stycke ursprunglig och rik vildmark lämnas åt sin naturliga utveckling.⁹³

Detta menar han “vinner ännu större förmåga att fångsla och uppfostra till kärlek för vårt fosterland och dess natur.”⁹⁴

Analys av årsbok 1910

Svenska Naturskyddsföreningen grundades med syfte att väcka engagemang för naturen och arbetade för att skydda den. Lagstiftning om fridlysning var ett steg på rätt väg, men i årsboken från 1910 tar både Einar Lönnberg och O. Sjögren sin oro över att naturens rikedomar kan exploateras trots lagarna. I årsboken syns också hur flera skribenter försöker väcka kärlek till naturen, till exempel Karl-Erik Forsslund som genom sin dikt vill väcka känslor hos läsaren. Det gör också Gunnar Hallström i sin text om bonden Erik Karlsson när han berömmar honom för sin prioritering om skogens överlevnad framför ekonomisk tillväxt. Allmänheten blev också ofta påmind av skribenterna om deras plikter till naturen. Både Einar Lönnberg och Thor Högdahl beskriver det till och med som en hederssak att skydda

⁹⁰ Sjögren, 1910, s. 69

⁹¹ Ibid, s. 70

⁹² Ibid, s. 68

⁹³ Ibid, s. 71

⁹⁴ Ibid, s. 72

den. Att känslor användes som ett verktyg för att väcka engagemang hos allmänheten är något som Linnea Säll kommer fram till i hennes analys, och stämmer överens med de kulturella skäl som Ella Ödman, Eivor Bucht och Maria Nordström såg hos förespråkarna.⁹⁵ Även estetiska skäl går att se i texterna från 1910, då naturen oftast beskrivs med ord som vacker och skön, hård och ödslig, eller vilda och majestätiska.⁹⁶

En separation mellan natur och kultur syns hos flera skribenter, och kan leda till en syn på människan som överlägsen naturen. O. Sjögren menar att naturskyddet främst handlar om att begränsa kulturens inflytande, och Hallström skriver att människan måste skydda naturen mot människan. Trots att de arbetade för att skydda naturen används en retorik som liknar naturen med ett objekt. Det liknar den natursyn som Sverker Sörlin kallar för den *mekaniska natursynen* och Hillevi Helmfrid *den outsinliga källan*.⁹⁷ I Thor Högdahls text kan man också se en separation mellan människa och natur, men på ett annorlunda sätt. Han ser människan som ett barn som inte förstår vad moder jord har offrat för att denne ska ha det bra. Det går att tolka som att människan istället står i underläge till naturen, som uppfattas som en äldre lärare. Samernas natursyn står i motsats till separationen mellan natur och kultur. I tusentals år har de levt med respekt för naturen och ser allt liv som en helhet. I årsboken från 1910 nämns de dock inte många gånger. Sjögren diskuterar till exempel hur samerna kan ses som ett hot mot skogens existens, samtidigt som han själv anser idén som överdriven. I samtiden verkar det alltså finnas en bild av samerna som något annat än naturen, som istället tillhör en kultur som hotar den. Lönnbergs text är unik då han inte enbart beskriver samerna som en homogen grupp, utan namnger en same vid namn Keira.

Gunnar Hallström skyller främst naturens förödelse på jordägare men säger samtidigt att den minsta kan göra skillnad. Enligt honom är det just det överdrivna vinstbegär som exploateringen grundar sig i, samtidigt som han tror att det finns en väg framåt där nya kunskaper kan bidra till att naturskydd och ekonomiskt tillväxt kan kombineras. Retoriken liknar Helmfrids diskussion kring hur vetenskap kan möta gamla kunskaper för att förändra de miljöproblem vi har, och enligt henne krävs ett nytt förhållningssätt till både naturen och människans relation till den.⁹⁸ Enligt diskursteorin är vår kunskap om världen inte objektiv utan påverkas av den sociala världen, där vi har konstruerat gemensamma sanningar. Enligt Michael Foucault, som var en av dem som populariserade diskursanalys, leder sociala sanningar till olika åsikter om vilka handlingar som anses vara acceptabla eller inte. Språket

⁹⁵ Säll, 2021; Ödman, Bucht, Nordström, 1982

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Sörlin, 1991; Helmfrid, 2007

⁹⁸ Helmfrid, 2007

kan alltså användas som ett verktyg till att påverka och förändra, och Anna Nilsson Hammar kallar diskurser för “vapen i en kamp om tolkningsföreträde.”⁹⁹ Därför kan en förändring i språkbruket om naturen också skapa ett nytt förhållningssätt till den. Genom att skapa nya sanningar kan också människors handlingar gentemot naturen förändras, och förbättra relationen mellan kultur och natur.

5.2 1915

“Slöseri med Guds gåfvor”

Viktor Petersson vill i sin text *Några ord om William J. Longs djur-skildringar ur naturskyddssynpunkt* uppmärksamma just William J. Longs böcker, som handlar om “ödemarken” i Nordamerika. Longs skildringar kan lära “ungdomen en vacker och sund uppfattning af djuren och naturen”¹⁰⁰ skriver han och är övertygad om att dessa kan väcka kärlek till naturen och dess historia. Syftet till hans uppmärksammande av Long ligger alltså i Peterssons vilja att visa människor “huru de verkligen rätt skola njuta af hvad särskildt den oröda vildmarken har att erbjuda.”¹⁰¹

En del av kärleken till naturen handlade om kärleken till djuren. P.A. Säve argumenterar för ett inrättande av djurparker inom storstäder i sin text *Ett märkligt svenskt naturskyddsdocument*. Han ville även att den allmänheten som “aldrig sett lefvande våra vanligaste vilda djur”¹⁰² enkelt skulle kunna besöka dessa och på så sätt väcka omtanke till djuren. Enligt honom har människan en “skamlig otacksamhet” mot djuren, som ju varit med och hjälpt “vid vildmarkens odling”. Djuren beskriver han vara en sorts lärare för oss människor, då de många gånger lett oss till geografiska upptäckter. Det ovanliga med Säve är även hur han kopplar ett religiöst tänk till skyddet av naturen. Enligt honom är det främst den enskilda människan som fördärvat naturen, speciellt jägaren som “af blott snikenhet och mordlust, på skryt eller bara för ro skull, föröda Guds skapelse.”¹⁰³ Förödelsen av naturen kallar han för “tanklös”, “grym” och ett “oförnuftigt slöseri med Guds gåfvor.”¹⁰⁴ Texten börjar med vad man kan tolka som ett ifrågasättande av människans överlägsenhet mot naturen, då han skriver:

⁹⁹ Nilsson Hammar, 2019

¹⁰⁰ Viktor Petersson, 1915, *Några ord om William J. Longs djur-skildringar ur naturskyddssynpunkt*, *Sveriges natur*, s. 136

¹⁰¹ *Ibid*, s. 135

¹⁰² P.A. Säve, 1915, *Ett märkligt svenskt naturskyddsdocument*, *Sveriges natur*, s. 18

¹⁰³ *Ibid*, s. 6

¹⁰⁴ *Ibid*, s. 12

men, hur har nu människan, som så gerna hör sig kallas jordens herre, tett sig mot sina medvarelser, nyttjat sitt herravälde öfver djuren och brukat detta lån af lifvets herre?¹⁰⁵

Men lite senare i texten skriver han också att det är förståeligt hur man kan se människan som överlägsen både djur och natur. Det han inte förstår är den njutning som kommer av att ta död på fler djur än vad man behöver. Vad han argumenterar för är ett rationellt fiske och jakt, som enligt honom skulle kunna leda till att “återföra människornas sinnen till lydnad för Guds bud samt kärlek till Hans verk.”¹⁰⁶ Det är just genom “kristligt-religiöst och vetenskaplig grund” som han menar att vi kan lära “människorna fatta vigten af djurlifvet och naturbeståndet.”¹⁰⁷

Karl Starbäck höll ett föredrag på ingenjörskongressen i Malmö i juni 1914, vilket är publicerat i årsboken. Det första Starbäck säger är hur “kultur är, i stort sedt motsatsen till natur.”¹⁰⁸ Enligt honom har människan och naturen länge varit i krig mot varandra, men att människan nu står som segrare. Av naturen finns det bara rester kvar, “och knappast det. Det är tid att taga vara på dessa.” Naturskydds rörelsen ska enligt honom tjäna “praktiska, vetenskapliga och estetiska intressen.”¹⁰⁹ Men framförallt ville även han skapa en kärlek till naturen.

“Vår indian, den fredliga Lappen”

Einar Lönnberg har i en framställning under kapitlet *meddelanden och notiser* lämnat ett förslag om att ett område kring Torneträsk ska bli en nationalpark. Lönnbergs förslag blev nekat i båda kamrarna, dels av ekonomiska skäl, då området antogs vara “malmförande och därför icke borde undandragas ekonomiskt utnyttjande.”¹¹⁰ Och dels på grund av hur samerna skulle påverkas negativt på grund av “intrång i sina gamla fri- och rättigheter, om området blefve afsatt till nationalpark.”¹¹¹ Även Karl Starbäck argumenterar för att skydda ett specifikt område i naturen under sitt föredrag i Malmö 1914, men lanserar istället idén om ett naturmuseum. Det är inget vanligt museum inom fyra väggar han vill se, utan ett museum i “den fria naturen”, som ska ha “rum för den gamla inhemska kulturens alla alster.”¹¹²

¹⁰⁵ Ibid, s. 2-3

¹⁰⁶ Ibid, s. 18

¹⁰⁷ Ibid, s. 16

¹⁰⁸ Karl Starbäck, 1915, Naturskyddsfrågan inför Baltiska ingenjörskongressen. Naturskyddet och industrien, *Sveriges natur*, s. 166

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Einar Lönnberg, 1915, Den föreslagna nationalparken vid Torne träsk. Riksdagen begär fullständig utredning, *Sveriges natur*, s. 153

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Starbäck, 1915, s. 166

P.A. Säve, som stod ut i texterna på grund av sina religiösa argument, kallar Sápmi för “Lappland”, ett område som “räcker vida upp om polcirkeln” och som man kan använda lite som man vill. Det är nämligen “en outtömlig förråds-kammare af skogsvaror, djur och dyrbara jagtbyten af många slag.”¹¹³ Och samerna som bor där menar han står under ett hot:

Nej vår indian, den fredliga Lappen på sina snödrifvor, oroas på allt sätt i sin renskötsel genom ett onaturligt nybyggerväsen, och skogen mordhugges och kan aldrig komma åter.¹¹⁴

Samerna är alltså Sveriges version av indianer i Amerika, vilka han senare i texten kallar “den röda mannen, landets rätte egare.”¹¹⁵ Inte ens de stora djuren i Amerika som flodhästen (sic) eller buffeln beskriver han “tyckas ega en framtid.” I ett senare kapitel skriver Dr Eric Mjöberg, en australieforskare, och vädjar om “skydd för vissa vilda australnegerstammar.”¹¹⁶ Mjöberg beskriver aboriginerna som “urinvånare”, och hur de på grund av “civilisationen” runt omkring blivit så pass drabbade att de är utdöda på flera platser i Australien:

Endast på ett ställa af det vidsträckta Queensland... framlefva infödingarna ännu sitt lif oberörda af civilisationen.¹¹⁷

Bara några tusen finns kvar, skriver han, några tusen som kan “lefva här sina fäders fria och ostörda lif, styrda af inre oskrifna lagar och af moraliska bud..”¹¹⁸ Av ren “humanitet och plikt-känsla” och “för att för all framtid skydda kontinentens dyrbaraste minne, den stenåldrige urinvånaren”¹¹⁹ borde platser som urfolken bor på fridlysas, menar han.

Säve tycker det är “skamligt” när “Européen, bildadt folk och kristna menniskor” visar upp sina “jaktgragder” eller andra övertagande av naturen inför “hedningar, inidaner och andra vildfolk.”¹²⁰ Han menar att Sverige, som tidigare varit “Europas bästa djurpark”, snart kommer förlora sin naturs rikedom. Säve skriver hur “vårt kära fäderland” som också för “ej länge sedan var en jägares lustgård, är snart ett jagtens fattighus.”¹²¹ Fåglarna, som genom sina sånger “lidvade mark och lundar... lyfte folket sinne upp till Skaparen och var

¹¹³ Säve, 1915, s. 10

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid, s. 3

¹¹⁶ Eric Mjöberg, 1915, Skydd åt Autstraliens naturfolk, *Sveriges natur*, s. 209

¹¹⁷ Mjöberg, 1915, s. 209

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid, s. 210

¹²⁰ Säve, 1915, s. 7

¹²¹ Ibid, s. 8

jägarens fröjd”¹²² beskrivs som borta, och har lämnat skogarna “öde och tysta”. Han pratar också om “de frie normännen” som genom åren sett allt färre renar på sina fjäll:

1826 såg renfloccar på half mils bredd... och andra jägare har talat om hjordar af fem till tiotusen renar: men deras ögon glädjas ej mera af sådana skådespel i fjellen.¹²³

Det är sorgligt att djurarterna minskar, skriver Säve, men ännu värre är om de utrotas.

Ett av djuren som riskerar att utrotas är lodjuret. I kapitlet *Skydd åt lodjuret* finns en framställning från Naturskyddsföreningen publicerad, om åtgärder för att skydda lodjuren i Sverige, mest troligt skrivet av Thor Högdahl, på grund av initialerna T.H-I. Lodjuren beskrivs ha funnits i nästan alla landets skogar under 1800-talet, men har alltmer trängts till norr och “träffas mera regelbundet endast inom de fyra nordligaste länen.”¹²⁴ Lappfogden E. Bergström ställde sig emot förslaget att skydda lodjuren, eftersom han menade att de är farligare än vargen. Bara under årets första två och en halv månad har femton renar dödats, vilket gör att han inte ser jaktintresset som ett problem utan snarare lodjurstammens ökning.¹²⁵ Högdahl beskriver detta som “uppseendeväckande” eftersom det inte finns några uppgifter som styrker hans påstående, och skriver uttryckligen att han har svårt att “tro till historien”¹²⁶ om renarna som dött:

det går stick i stäf mot allt, hvad man, tack vare våra zoologer, jägare, skogstjänstemän och andra, hittills trott sig veta om lodjuret och dess uppträdande. Vare sig i den zoologiska eller jakt-litteraturen påträffas en enda uppgift om att lodjuret skulle ha förgripit sig på någorlunda vuxna renar.¹²⁷

Analys av årsbok 1915

Årsboken från 1910 präglades av uppmaningar om kärlek till naturen, och boken från 1915 är inte annorlunda. Viktor Petersson uppmärksammar exempelvis William J. Longs skildringar av naturen i nordamerika, som han menar kan väcka en kärlek till naturen och dess historia. Återigen ser vi alltså kulturella och historiska skäl till ett naturskydd, skäl som Ödman, Bucht och Nordström menar framkommer hos förespråkarna för naturskyddet i Sverige.¹²⁸ Men det

¹²² Ibid, s. 10

¹²³ Ibid, s. 7

¹²⁴ T.H-I, 1915, *Skydd åt lodjuret*. Svenska naturskyddsföreningens inlägga till k. m:t, *Sveriges natur*, s. 184

¹²⁵ Ibid, s. 187

¹²⁶ Ibid, s. 187

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ödman, Bucht, Nordström, 1982

var inte bara kärlek till naturen generellt som skribenterna i *Sveriges Natur* önskar se hos en bredare allmänhet, utan specifikt också en kärlek för djuren. En av dem var P.A. Säve, en skribent som utmärkte sig på grund av sina religiösa argument. Säve argumenterade att djuren är våra lärare, en retorik som vi känner igen från Thor Högdahls text 1910. Denna synen på naturen går i linje med samernas natursyn, som ser människa och natur som en helhet. Elin Anna Labba skriver exempelvis om Guhthur och Ánne Márjá som beskriver markerna som gifta med varandra, och att alla frågor i den samiska kulturen är miljöfrågor.¹²⁹

P.A. Säve beskriver Sápmi som en outtömlig förrådsammare, vilket stämmer överens med Anders Öhman slutsats att norra Sverige ofta ses som en plats som man kan använda som man vill.¹³⁰ Säve skriver också att det är en skam för europeer att visa upp sina jakt-fångster för vildarna, och förklarar att samerna står under ett hot på grund av ett onaturligt byggarysäen. Även det faktum att Einar Lönnbergs förslag om en nationalpark i Tornesträsk blev nekat visar också att svenska makthavare insåg att samernas rättigheter kan hotas av beslutet. Trots att samerna uppmärksammas så går det alltså att se hur skribenterna och makthavarna tänker åt samerna. Även i texten om lodjuret syns hur olika aktörer talar åt samerna. Lappfogden E. Bergström menar att lodjuren dödat flera renar, medan Högdahl inte tror på historien. Inga samer får dock uttrycka sig själv om saken. Säves jämförelse av européer som bildade och samerna som vildar, kan också tolkas som att samerna inte har en egen röst och uppfattas sakna förnuft. Detta stämmer med David Spurr's diskurs *debasement*, som dels syftar till att skapa en positiv självdefinition genom att delge "de andra" försämrade, motsatta egenskaper, som "vildar" eller "dårar".¹³¹ Att samerna framställs genom en andrafiering kommer också Anne Heith, Anders Öhman och Tore Andersson Hjulman fram till i deras slutsatser.¹³²

Förutom samerna syns också två andra urfolk i texterna - Amerikas indianer och Australiens aboriginer. En förklaring till detta är Andersson Hjulman slutsats att naturfolk ofta förknippas med idén om en ursprunglig natur.¹³³ Men i *Sveriges Natur* går det att se delade meningar kring huruvida samerna tillhör naturen eller faktiskt tillhör en kultur som förstör den, helt beroende på skribentens egna åsikter. Trots flera olika texter om samerna och andra urfolk så är det ingen skribent som beskriver deras kultur eller livsstil djupare. Det kan handla om okunskap, som både Tore Abrahamsson och Anders Öhman kommer fram till.¹³⁴

¹²⁹ Labba, 2020

¹³⁰ Öhman 2017

¹³¹ Spurr, 1993

¹³² Heith, 2017; Öhman, 2017; Andersson Hjulman, 2017

¹³³ Andersson Hjulman, 2017

¹³⁴ Abrahamsson, 1975; Öhman, 2017

Separation mellan människa och kultur är, precis som i årsboken från 1910, aktuellt 1915. Karl Starbäck, som var den riksdagsman som lade fram ett lagförslag om nationalparker 1904, skriver att kultur är i stort sett motsats till natur, och Sæve ser inte några problem med att människan står som överlägsen både natur och djur. Starbäck går dock längre och säger att vi människor varit i krig med naturen, men att vi nu står som segrare. Något som är intressant att jämföra med Thor Högdahls text från 1910, då han beskriver människan som ett barn gentemot naturen - som kan tolkas som att vi står i underläge. Det stämmer överens med Sverker Sörlins *mekaniska natursyn* och Helmfrids *den ousinliga källan* - en natursyn som anser att människan gått från att ha levt skyddslöst i naturen till att nu lyckats skapa en trygghet i den civilisationen vi byggt upp.¹³⁵

5.3 1920

“Rationellt, var det ja.”

I sin text *Förgättna vrår* skriver Lars-Gunnar Romell främst om naturen i Stockholm, som enligt honom på en kort tid har växt till den inte så vackra storstad som han ser i skrivande stund. Enligt honom är det de nya tekniska utvecklingarna som har gett staden sitt mindre charmiga utseende och utrotat den ursprungliga naturen, “där man dock ännu kan känna en fläkt av den gamla tiden.”¹³⁶ Han är övertygad om att Carl von Linné, som under en expedition till Sápmi tyckte att de lappländska myrarna var värre än ett helvete, hade hållit med honom om sin syn på Stockholms natur om han levt idag:

Linné, om han levat nu för tiden, skulle medgivit att detta omdöme passar bättre in t.ex. på Hagalund.¹³⁷

I sin text *Vad skola vi göra med ekskövlarna?* funderar Bengt Berg över vad kommande generationer kommer tycka om den skövling av skog som sker under sin tid. Han tror att framtidens människor kommer ha svårt att förstå hur detta kunde hända utan något motstånd:

Kommande slakten, med renare blick för högre värden än pengar, skola ha svårt att fatta, huru vi, millioner andra medborgare, i vår tid kunde låta några få ogärningsmän plundra oss på vår naturs oersättligaste kostbarheter, utan att vi strax reste ett enigt motstånd mot

¹³⁵ Sörlin, 1991; Helmfrid, 2007

¹³⁶ Lars-Gunnar Romell, 1920, *Förgättna vrår*, *Sveriges natur*, s. 27

¹³⁷ Ibid.

skändigheten.¹³⁸

Berg ifrågasätter vad rationellt skogsbruk innebär, då han ser hur enorma träd huggs ner, gamla stubbar välts omkull och ruttna träd “kastats för sig själva nere vid hamnen, där stammarna ligger i högar som hopsläpade lik.”¹³⁹ Trots att han förstår det ekonomiska värdet i virket frågar han sig ironiskt om detta verkligen är rationellt.

Det var ju dock ett moget träd med rakt, gott virke. Det måste naturligtvis avverkas. Skog skall skötas rationellt.” “Rationellt” var det ja.¹⁴⁰

Enligt honom är inte ekonomiska intressen kompatibla med naturskydd, och han önskar att domstolarna la lika mycket vikt vid dem båda, eller som han skriver “visade sig lika angelägna om att skydda de otvivelaktiga skatterna i vår natur som de tvivelaktiga i våra banker.”¹⁴¹ Människan ser han som “förtryckaren” och “träden och djuren de förtryckta.”¹⁴² Enligt honom har de personer som är skyldiga till naturens skövling och förstöring inte tagit sitt ansvar. Främst eftersom de flesta “ogärningsmän på vår jord” har fått gå fria, då ingen har “vågat ta dem.”¹⁴³ Som stöd för sin oro har Berg samlat belägg på hur ekarna i Kalmar skövlats bort, men skriver att Naturskyddsföreningen inte velat publicera hela hans material i årsskriften. Varken siffrorna som han tagit fram på hur mycket skog som röjts undan eller vilka människor som bär ansvaret för det vill föreningen gå ut med, “så graverande är det alltså.”¹⁴⁴ Mest troligt ville de inte åka på något skadestånd för att ha lämnat ut felaktig information, tror han.¹⁴⁵

Romell ser, precis som Berg, att ekonomiska intressen och naturskydd inte är kompatibla, utan kallar “penningens och naturskyddets synpunkter” som “oförenliga”. En “äkta” naturvän är enligt honom en “främling i vår tid” och dessutom “alltid något av en romantiker.”¹⁴⁶ Inte en romantiker i form av en person som nöjer sig med “en soffa att ligga på, ett fönster med en bit himmel och tid att fantisera om en blå fågel”, utan snarare en person som njuter av “den stilla, djupa harmoni, som blott kan realiseras av århundraden i en fredad

¹³⁸ Bengt Berg, Vad skola vi göra med ekskövlarna?, *Sveriges natur*, s. 58

¹³⁹ Ibid, s. 63

¹⁴⁰ Ibid, s. 62

¹⁴¹ Ibid, s. 56

¹⁴² Ibid, s. 66

¹⁴³ Ibid, s. 54

¹⁴⁴ Ibid, s. 54

¹⁴⁵ Ibid, 56

¹⁴⁶ Romell, 1920, s. 25

natur.”¹⁴⁷ För Romell handlar inte naturskydd om ett rationellt skogsbruk, eller om att människan ska ha en vacker plats att besöka utanför “civilisationen”. Han vill skydda naturen för naturens egna skull och för att skapa en harmoni mellan människa, djur- och växtlivet.

“Det blodigaste hån”

I texten *Rovfågelfångsten med sax* diskuterar Thor Högdahl en riksdagsskrivelse från 1916, där man lämnat förslag till åtgärder för skyddandet av rovfåglar. Bland annat vill man avskaffa fångst med sax eftersom användandet leder till svåra lidanden för fåglarna och “förr eller senare måste medföra fullständig utrotning åtminstone av mera sällsynta arter.”¹⁴⁸ Förslaget fick avslag och fångst genom sax fortsatte att vara tillåtet. I texten beskriver Högdahl frågan som en “viktig kulturfråga betydelsefull först och främst i naturskyddshänseende, men även ur rent humanitär och ekonomisk synpunkt.”¹⁴⁹

I en annan text, *Stympandet av Stora Sjöfallets nationalpark*, skriver Högdahl om de undantag som tillåtits kring Stora Sjöfallets nationalpark. 1913 fattade regeringen beslut om regleringar av Stora Lule älvs vattensystem, eftersom de såg de “materiella intressen” för såväl “national- och privatekonomiskt värde” så pass stora att de “ideella intressena borde få vika.”¹⁵⁰ Regeringen beviljade över en miljon kronor till bygget under två år vilket fick många inom naturskyddskretsar att bli oroliga över vilka konsekvenser detta skulle ge nationalparker och naturen i området. Norrbottens län lämnade exempelvis ett yttrande om beslutet och godkände projektet så länge samernas intressen togs i hänsyn. Högdahl var upprörd över de undantagen som godkänts, och att de idéer om att skydda naturen som tio år tidigare hade lett till en lagstiftning om nationalpark, nu hade “blivit skakad i sina grundvalar.”¹⁵¹ Han kallar beslutet med att bygga en damm ett hån, till och med

det blodigaste hån icke blott mot det av 1909 års riksdag inträffade avgörandet i nationalparksfrågan, utan mot allt vad naturskydd och naturskyddslagar heter.¹⁵²

Enligt honom handlar det hela om den makt som industrier har, den makt som “står över lagen, över folket”, och som ingen vågar säga emot. Han beskriver det hela som ett

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Thor Högdahl, 1920, *Rovfågelfångsten med sax*. Dess avskaffande en naturskyddsfråga av största betydelse, *Sveriges natur*, s. 104

¹⁴⁹ Ibid, s. 103

¹⁵⁰ Thor Högdahl, 1920, *Stympandet av Stora Sjöfallets nationalpark*. Ett sorgligt nederlag för naturskyddet, *Sveriges natur*, s. 137

¹⁵¹ Ibid, s. 139

¹⁵² Ibid.

“förkrossande nederlag” för naturskyddets intressen, och ser detta som en “tydlig påminnelse” om behovet av ett “riktigt” naturskydd.

Under ett styrelsemöte i maj 1920, då Naturskyddsföreningens styrelse diskuterade vilka texter som ska publiceras i årsskriften, lämnade fem av dem ett yttrande om olämplighet i två av texterna. Det handlade om Thor Högdahls två texter om rovfågelfångsten och Stora Sjöfallets nationalpark. De fem motsatte sig vissa yttranden av Högdahl som de ansåg vara “skadliga för de intressen, vilka föreningen arbetar.”¹⁵³ Främst handlade ogillandet om hur de ekonomiska intressena framställs som ett problem och att de beskrivs stå i kontrast med naturskydd. Personerna ansåg att naturskyddets uppgift är att låta industrierna fortsätta sitt arbete, men att det ska ske på ett sätt “att naturbilden så litet som möjligt kränktes.”¹⁵⁴ Till svar skriver Högdahl hur han enbart skrivit texterna “i känslan av det djupaste ansvar gent emot naturskyddssaken och föreningen.”¹⁵⁵

Analys av årsbok 1920

Den kärlek till naturen som syntes 1910 och 1915 syns inte i lika stor utsträckning i årsboken från 1920. Inte heller finns några större uppmaningar till en kärlek för djuren, förutom Thor Högdahls text där han berättar om ett förslag som han har lämnat för att fridlysa rovfåglar. Han vill avskaffa fångst med sax eftersom det leder till lidande för fåglarna, och ser det som en viktig kulturfråga.

Både Einar Lönnberg och O. Sjögren oroade sig 1910 över att naturen kan exploateras trots lagar om naturskydd, vilket realiserats 1920. Högdahl beskriver hur ett undantag från lagstiftningen har godkänts, eftersom de materiella intressena på området prioriteras. Regeringen beviljade ett bygge kring Stora Lule älv, som Högdahl kallar ett hån och ett bevis för att ett riktigt naturskydd behövs. Han menar att beslutet var möjligt på grund av den makt som industrier har och som står över lagen. Även Bengt Berg skriver hur de som är skyldiga till naturens skövling inte har tagit sitt ansvar, och att många av dem har fått gå fria eftersom ingen vågat ställa dem till svars. I detta sammanhang nämns också samerna, då Norrbottens län lämnade ett yttrande om att samernas intressen måste tas i hänsyn om bygget ska genomföras. Men det är den enda gången som urfolket tas upp detta året, och även här går att se hur makthavarna visserligen har samerna i åtanke, men samtidigt tänker åt dem. Att lagstiftning har kunnat ske på områden där samer bott i tusentals år, menar forskare som Tore

¹⁵³ 1920, Förklaring, *Sveriges natur*, s. 171

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid, s. 172

Abrahamsson handlar just om de ekonomiska och tekniska bedömningarna man gjort för att etablera naturskyddet.¹⁵⁶ Turister dockades till den orörda vackra naturen vilket är en anledning till varför man genom ekonomiska skäl velat skydda naturen på dessa platser. En annan är den makt som industrier har, som flera skribenter ställer sig emot. Att materiella intressena prioriteras framför ideella visar på två olika natursyner hos aktörerna. Regeringen som godkände ingreppen har en syn på naturen som en källa för råvaror och rekreation, vilket kan kopplas till Hillevi Helmfrid natursyn *den ousinliga källan*.¹⁵⁷ Denna synen på naturen ger ekonomiska fördelar till de industrier och företag som exploaterar naturen, vilket är därför James Evans menar att synen på naturen är högst politisk.¹⁵⁸ Även Sverker Sörlin menar att natursyner växer fram i växelverkan mellan sociala och ekonomiska skeenden och ofta kan vara präglade av politiska ideologier, något vi kan se i årsboken från 1920.¹⁵⁹ Ett exempel när synen på naturen möter politiska och ekonomiska intressen är det möte som Naturskyddsföreningen hade, när de diskuterade lämpligheten i Thor Högdahls texter. Enligt yttrandet var Högdahls texter skadliga för föreningens intressen, eftersom han såg en ekonomisk tillväxt som oförenlig med naturskyddet. Texten är också intressant då den visar en splittring i föreningen och att skribenterna ibland har olika åsikter kring ett ämne, i detta fall om ekonomiska intressen är kompatibla med ett naturskydd. Även Bengt Berg och Lars-Gunnar Romell håller med Högdahl om att intressena inte är kompatibla, vilket visar på en annan natursyn hos dem än hos statsmakten och föreningens styrelse. Berg ifrågasätter också vad ett rationellt skogsbruk innebär, och beskriver förödelsen av skogen som ihopsäckad lik. Han förstår dock det ekonomiska intresset i virket, men undrar om det verkligen kan kallas för rationellt. Romell är också inne på ämnet om ett rationellt naturskydd. För honom handlar det snarare om att skydda naturen för naturens egna skull, och skapa en harmoni mellan människa, djur- och växtliv. Högdahl, Berg och Romell delar Helmfrids natursyn *den sköra evighetsmaskinen*, då de ser att naturen när som helst kan förlora möjligheten att återskapa sig, och att vi därför måste värna om naturen.¹⁶⁰ Romells idéer om en harmoni mellan allt liv liknar också den samiska natursynen, där man ser människa och natur som en helhet och strävar efter att alla arter ska trivas.

Ett tydligt tema i årsboken från 1920 är alltså människans plats i naturen och vilken roll vi spelat i både förstörandet och bevarandet av den. Flera skribenter pekar ut de ansvariga

¹⁵⁶ Abrahamsson, 1975

¹⁵⁷ Helmfrid, 2007

¹⁵⁸ Evans, 2012

¹⁵⁹ Sörlin, 1991

¹⁶⁰ Helmfrid, 2007

och ifrågasätter deras prioriteringar. Till skillnad från 1910 årsbok som främst skyllde på allmänheten eller den enskilda markägaren, ligger istället fokuset 1920 på industrierna eller statliga undantag. Enligt Romell är en äkta naturvän någon som njuter av den stilla och harmoniska naturen, och är svår att hitta i samtiden. Berg funderar över vad kommande generationer kommer tycka om den skövling av skog som sker och tror att framtidens människor kommer ha svårt att förstå hur detta kunde ske utan motstånd. Precis som 1915, och i liknelse med Helmfrids diskussion kring hur vetenskap kan möta gamla kunskaper för att förändra de miljöproblem vi har, syns liknande diskussioner 1920.¹⁶¹

5.4 1925

“Det är i elfte timmen”

Det största motivet till varför nationalparker avsatts i Sverige skriver P. O. Welander är att skydda naturens påverkan av kulturen. De flesta nationalparkerna utgörs av fjällmarker, och ligger “så avlägset i obygden, att de äro mycket svårtillgängliga.” Eftersom parkerna syftar till både vetenskapliga syften och till att “väcka befolkningens förståelse för och kärlek till vår svenska natur”¹⁶² tycker Welander att det är viktigt att något görs så att fler kan besöka dessa platser. Därför argumenterar han i sin text *En urskog i Härjedalen* för ett skyddande av en urskog i Jämtlands län som är enklare att ta sig till. Han beskriver skogen som “lika vacker som typisk bild av de forna Härjedalsskogarna.”¹⁶³ Såvitt han vet finns inte ett enda träd som fällts “av människohand”, och de “sekelgamla” träden som är mellan 250 - 300 år gamla “bör för framtiden sparas som nationalpark.”¹⁶⁴ Welander vill “bevara en verklighetstrogen bild” av Norrlands skogar, såsom “naturkrafterna själva skapat dem” och anser det vara bråttom att få till ett rimligt naturskydd:

Men skall något göras, måste det ske genast; det är i elfte timmen.¹⁶⁵

Welander skriver att mycket av “sång, folksägner och äkta nordisk mystik är sedan hednatid förknippat med Norrlands skogar”¹⁶⁶ vilket gör att bevarandet av urskogen är av ett allmänt intresse. Sverige och särskilt Norrland menar han alltid har varit ett “skogarnas land.. icke

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² P.O. Welander, 1920, *En urskog i Härjedalen*, *Sveriges natur*, s. 77

¹⁶³ Ibid, s. 80

¹⁶⁴ Ibid

¹⁶⁵ Ibid, s. 82

¹⁶⁶ Ibid, s. 82

minst för befolkningen i dessa trakter.”¹⁶⁷ De som har ett historiskt minne av skogen, innan människan ingrep i “deras fria utveckling.”¹⁶⁸

En text i årsboken, med titel *En naturskyddsdiikt från omkring 1850*, är skriven av Karl Erik Forsslund, och handlar om just det - en diikt från 1850. Diikten är mest troligt skriven av bergsmannen Per Eric Andersson som bodde i Ludvika Gammelgård, och skrevs när ett antal träd skulle huggas ned vid Köpings kyrkogård. Diikten beskriver Anderssons känslor över avverkningen.

Ack, om dessa grenar kunde säga
Hvad de sett i deras barndomstid,
Huru nejden kämpe-urnor äga
Huru hjelten sofver der i frid.

Låt då träden som i årahundra
Hafva prydt Ert släktes helga jord,
Än få stå — och menskan skall beundra
Dessa minnen i vår höga nord.¹⁶⁹

“Liv i den stora ödsligheten”

Sigrid Ericsson skriver i sin text *Björnen och nationalparkerna* om “Lapplands skönaste fjällsjö”. Hon beskriver Paijep Kaitumjaure, en sjökedja ovan Lilla Sjöfallet, som “fantastiskt” och något som “man aldrig glömmet.” Söker man efter “skönhet” och “oberörd natur” rekommenderar hon att man tar sig hit:

En var, som älskar vare sig myrviddernas ödsliga skönhet, sydbergens och ravinernas idyller,
björklidernas ljusa urskogsparker, furuskogens än ljusare, soliga hedar eller granskogens
mörka dälder, finner vad han söker i denna växlingsrika natur.¹⁷⁰

I sin text skriver Ericsson också om hur björnen riskerar total utrotning, och diskuterar vilka områden som hade kunnat passa som ett bra skydd. I två områden, Rautasjaures och Vistasvagge, är björnen redan utrotad. Rautasjaures har “stora lappläger” men här har de sista

¹⁶⁷ Ibid, s. 79

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Karl Erik Forsslund, 1920, *En naturskyddsdiikt från omkring 1850*, *Sveriges natur*, s. 131

¹⁷⁰ Sigrid Ericsson, 1925, *Björnen och nationalparkerna. Förslag till utvidgning av St. Sjöfallets nationalpark*, *Sveriges natur*, s. 62

björnarna “fällts av herremansjägare”. Vistavagge sträcker sig in mellan de “vildaste högfjällen” och är “helt obebodd.” Dalgången besöks inte ofta av vare sig “lappar eller turister.”¹⁷¹ Ericsson skriver också om Sarekparken dit björnen brukar vandra under sommaren, “långt upp i de trädlösa dalgångarna.”¹⁷² Här sköts dock en björn av en nybyggare 1924, och det finns heller inte många platser där björnen kan bo under vintern. Ett område som däremot skulle passa är Stora Sjöfallets nationalpark. Ericsson ser dock ett problem även här, dels på grund av vattenkraftanläggningen som etablerats, men också eftersom området inte är stort nog. Hon tror att björnen av “allt att döma icke längre kan trivas där”¹⁷³ trots att de bebott området under en lång tid. En lösning skulle vara att utvidga området, så att björnen får den plats den behöver. Fjälltrakterna kring Sjöfallet beskrivs som “helt obebodda” och först “mellan Kaitumälven och Stora Luleträsk finnas bebodda platser nere vid Sjaunjamyren.”¹⁷⁴ I närheten finns Kaitumälvens dalgång, där “lappkulturen ännu är mest oberörd”¹⁷⁵, vilket enligt henne är ett bra tecken. Samernas närvaro är en förutsättning för djurens trevnad, skriver hon, och kan ge nationalparker ett ökat värde.

Lapparnas kultur har nämligen i dessa trakter bibehållit en sådan ursprunglig prägel, att de här på ett helt annat sätt än på de flesta andra ställen höra vildmarken till.¹⁷⁶

Eftersom samerna bidrar positivt till att upprätthålla den ursprungliga naturen borde de inte “hindras i sin näring”, menar hon. De ska ha “full rätt till fiske” och jakt, förutom när det gäller vargen. De ska få slå läger där de vill, och kunna använda björkskogen till bränsle - men bara björken. Hon vill dock att det också ska finnas speciella bestämmelser som “undviker att lapparna skola göra för mycket intrång”¹⁷⁷ i nationalparkerna.

Även Carl Fries har i sin text *Kustarakaise och dess grannar* beskrivit sina upplevelser under sin resa i Sápmi. Han beskriver färden i Pitesfjällen och Skellefteälven som “ett underbart, sakta crescendo.” Naturen är “ödslig” och en “nästan skrämmande vildhet.”¹⁷⁸ Här finns “Lapplands mest vildvackra sjöar” och han berättar hur de lyckats fånga “en vacker

¹⁷¹ Ibid, s. 55

¹⁷² Ibid, s. 56

¹⁷³ Ibid, s. 53

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid, s. 64

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Carl Fries, 1920, *Kustarakaise och dess grannar*. Det stora fjälllandet mellan Pite- och Skellefteälves källor, *Sveriges natur*, s. 8

röding på draget”¹⁷⁹ när de rott över vattnet. Växterna beskriver han som vackra, och djuren likaså. Fjället tycker han ger dem “allt som finnes av spänning och skönhet.”¹⁸⁰

Fjällbergen stiga med allt djärvare konturer, barrskogen, som först drager långt upp i sluttningarna, trycktes allt längre ned mot stränderna... Fjällens örter och fåglar möta en ständigt.. och högfjällen lyfta sig allt mäktigare framför en i väster.¹⁸¹

En av de höga fjälltopparna, Kustarakaise, är det inte många som känner till, menar Fries. En förklaring till det är hur en annan topp, Tjildtjak, sträcker sig i vägen för utsikten. När Fries frågar en nybyggare som länge bott i området om toppen kunde han “ej ens påminna sig dess namn.”¹⁸² Fries talar också om en forskare, Petrus Laestadius, som ett århundrade tidigare antecknat sina erfarenheter i fjällen. Hans “fängslade och värdefulla journal” ger värdefull information om hur området, “den stora naturen, lapparnas och nybyggarnas liv”¹⁸³ såg ut på den tiden. Fries jämför sina egna upplevelser med Laestadius, bland annat det faktum att det inte fanns nybyggare här för hundra år sedan. Här lever de nu “bland djuren, björn, varv och järv”¹⁸⁴ i “ödemarkerna, ursprungliga som på skapelsens sjätte dag.” Trots sin bild av naturen som ödlig och livlös, får han under sin resa en påminnelse. Han upptäcker en sparv, och inser att “liv i den stora ödsligheten”¹⁸⁵ faktiskt finns:

Under en veckas tid stövlade jag i dessa välsignade vildmarker, och ständigt var det nya syner, nya glimtar av liv.¹⁸⁶

Fries skriver om växterna och djuren, men även människor som han stöter på längs med vägen. En av dem är samerna, eller “lappen”, Ruong. Han beskrivs vara den som fiskar mest i Skellefteälvens sjö, när han under “vår och höst på sin flyttningssväg färdas över sjön.”¹⁸⁷ Fries berättar att samerna har kunskap om hur gässen rör på sig i området, och själva flyttar mellan betesmarker beroende på årstiden. Det finns inga vägar, utan gränserna som samerna

¹⁷⁹ Ibid, s. 7

¹⁸⁰ Ibid, s. 8

¹⁸¹ Ibid, s. 4

¹⁸² Ibid, s. 2

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Ibid, s. 19

¹⁸⁵ Ibid, s. 11

¹⁸⁶ Ibid, s. 15

¹⁸⁷ Ibid, s. 7

följer är naturliga och “uråldriga.”¹⁸⁸ Fries pratar om byn Barturte, där samerna för något år sedan “fått ett tillskott av fyra familjer, som flyttat hit från Karesuando.”¹⁸⁹

Analys av årsbok 1925

I de tidigare årsböckerna från *Sveriges Natur* har vi sett att skribenterna använder sig av kulturella argument för att skydda naturen. Det syns även 1925, exempelvis via Karl-Erik Forsslunds dikt som handlar om att ett antal träd skulle huggas ned vid Köpings kyrkogård. Redan 1910 skrev Forsslund en dikt som syftar till att väcka känslor hos läsaren, något som Linnea Säll menar också leder till ett större engagemang hos läsaren.¹⁹⁰ Även P.O. Welander skriver om kärlek till naturen som enligt honom var en av anledningarna till att nationalparker etablerades. Han anser att fler ska kunna besöka platserna just för att skapa sig en större förståelse och respekt för naturen, och ser det som ett allmänt intresse att bevara urskogen i Jämtland. Precis som 1915 och 1920 går alltså att se olika åsikter kring en fråga i *Sveriges Natur*; beroende på skribenten. 1925 handlar det om huruvida fler människor ska vistas i den orörda naturen eller ej. Welander vill locka fler till platserna, medan andra, såsom Ericsson, menar att det är människorna på platserna som ligger bakom djur- och växtlivets minskning.

Welander för också historiska argument då han menar att skogen varit viktig för både landet och befolkningen i trakterna. Även Carl Fries argumenterar historiskt när han talar om forskaren Petrus Laestadius och hans värdefulla journal. Han jämför sina egna upplevelser i Sápmsis fjällmarker med Laestadius och beskriver naturen som ödslig och livlös, men blir påmind om att det faktiskt finns liv i ödsligheten när han ser en sparv. Han använder också ord om vacker, skönhet och underbart när han beskriver Pitefjällen och Skellefteälven. Även Welander beskriver naturen i Härjedalen som vacker och Sigrید Ericsson menar att området vid Lilla Sjöfallet har en skönhet som man aldrig glömmer. Precis som i årsböckerna från 1910 och 1920 syns alltså estetiska argument som Ödman, Bucht och Nordström menar framkommer hos förespråkarna för naturskyddet.¹⁹¹ Ericsson ger också naturen värderingar som vild och obebodd. Enligt henne är det ett bra tecken att varken turister eller samer har lämnat större märken i naturen, och ser samernas närvaro som positiv för djurens överlevnad. Ericsson menar att nationalparkerna får ett ökat värde på grund av samerna i området, vilket kan tolkas som att de kan ta hand om naturen på ett bra sätt. Detta står i motsats till David Spurrs diskurs *appropriation*, där markerna oftast ses tillhöra kolonistörerna snarare än

¹⁸⁸ Ibid, s. 19

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Säll, 2021

¹⁹¹ Ödman, Bucht, Nordström, 1982

folket som bebott dem i urminnes tider.¹⁹² Diskursen säger dock också att den som kan ta hand om marken bäst också ska få göra det, men i fallet med Ericsson är det samerna som borde ha den makten. Hon anser att de kan upprätthålla den ursprungliga naturen och därför inte borde hindras i sin näring. Ericsson ger samerna förnuftiga egenskaper som även det står i kontrast till Spurr's diskurs *negation* och *debasement*.¹⁹³ Ericsson beskriver samerna som en homogen grupp, vilket leder till en framställning av dem som "de andra." Hon nämner dock ett antal kåtor vid namn som visar på en viss kunskap om den samiska kulturen och en vilja att uppmärksamma den. Detta syns även i Fries text då han skriver hur samerna har kunskaper om djuren och själva är nomader som vandrar genom markerna beroende på årstiden. Dock sågs nomadlivet ofta som något som inte passade in i det moderna sekelskiftet, vilket återigen skapar en bild av samerna som "de andra" utanför kulturen. Han skriver också om byn Barturte och de nya familjerna som flyttat från Karesuando, vilket också indikerar att Fries sitter på viss kunskap om den samiska kulturen och deras historia. Det som skiljer honom från Ericsson och många andra skribenter, är att han inte enbart ser samerna som en homogen grupp, utan namnger samens Ruong, vilket bara förekommit en gång tidigare i årsboken från 1910.

5.5 1928

"Kulturernas strid mot naturen"

Rutger Sernander höll ett föredrag vid Naturskyddsföreningens sammanträde i december 1927, vilket är publicerat i årsboken från 1928. Enligt honom står naturskyddet inför en kris, då dess "ställning till en kulturfaktor" har hamnat i en "allvarlig kollision med detsamma."

Liksom kulturernas strid mot naturen framkallat behovet av, för att ej säga hela begreppet naturskydd, har dess fortsatta utveckling djupast sett framkallat krisen.¹⁹⁴

Sernander anser att turistväsendet som kulturföreteelse är av "stor nationell betydelse" eftersom det är "nyttigt" för svenskarna att lära känna sitt eget land. Däremot argumenterar han att turisterna inte tagit hand om naturen på bästa sätt, vilket gör att naturskyddet står under hot för denna kulturföreteelse. Den "fria naturen" måste enligt honom lämnas i dess orörda skick, och på grund av "okynne och okunnighet" har turisterna inte lyckats med detta.

¹⁹² Spurr, 1993; Ibid.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Rutger Sernander, 1928, Naturskydd och turistväsen. Ur ett föredrag hållet vid Svenska Naturskyddsföreningens sammanträde måndagen den 5 december 1927, *Sveriges natur*, s. 1

Ingreppen i naturen syns främst på turistorterna där “ängarnas blomsterskatt” är bortplockade, träd och buskar är sönderbrutna och växter nedtrampade. Enligt Sernander finns två olika åskådningar när det gäller kopplingen mellan naturskydd och turism. Det ena perspektivet stöttar nationalparker som “ett medel att skydda naturen mot turistväsendet”¹⁹⁵, medan det andra ser parkerna som ett sätt att ändra turisternas syn på naturen. Vilken av dessa perspektiv som han själv håller med om är han tydlig med. Han skriver att det bara är ett önsketänkande att turism ska kunna gynna naturen:

Tron på att man genom att inskriva en blomstrande, kraftigt utvecklande turiststation i en nationalpark skulle kunna skydda dess naturvärden till den höga grad, som nationalparksidén kräver, har visat sig vara en chimär.¹⁹⁶

Trots det tycker Sernander att det är självklart att Svenska Naturskyddsföreningen och Svenska Turistföreningen, “vilka den förra har till främsta uppgift att skydda landets natur, den senare att göra den bekant för landsmännen”¹⁹⁷ borde samarbeta med varandra. Det finns dock en fara i ett sådant arbete, nämligen vems intressen som kommer prioriteras.

Faran vid detta samarbete ligger enligt min tanke i att naturskyddet inlåter sig på kompromisser i de stora principfrågorna.¹⁹⁸

Naturskyddsföreningen borde ta det första steget, skriver han, och samtidigt “säga ordentligt ifrån”¹⁹⁹ att deras intressen inte nedprioriteras av turistväsendet.

Sernander diskuterar Abisko nationalpark och vad man egentligen syftade till att skydda inom dess gränser. Det var den “utomordentligt vackra fjällnaturen på Nuolja och kring Abiskojojokks kanjon” samt den “växande rika floran.” Men när gränserna för parken gjordes fanns redan en turiststation på platsen, som hade hunnit utveckla sig till ett centrum för det “lappländska turistlivet.” Denna stationen drog åt sig mängder av turister och fungerade som en “bestämd dragningskraft på nationalparken.”²⁰⁰ Dessutom hade redan järnvägen Riksgränsbanan byggts här, och gjort “åtskilliga inhugg i den ursprungliga naturen”²⁰¹ innan parkens gränser drogs. Ett exempel på hur naturen förstörts är “Lapplands

¹⁹⁵ Ibid s. 5

¹⁹⁶ Ibid, s. 6

¹⁹⁷ Ibid, s. 16

¹⁹⁸ Ibid, s. 19

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Ibid, s. 4

²⁰¹ Ibid, s. 14

vackraste vattenfall”²⁰² som “tillintegöras” på grund av bygget av järnvägen. Sernander menar att det därför var ett “grundfel” att avsätta Abisko som nationalpark.

Nationalparken avsattes nämligen med två förutvarande institutioner inom sina gränser, vilkas utveckling praktiskt omöjliggjorde uppehållandet av dess helgd sådan som lagen och naturskyddet fordrade det.²⁰³

“Ett märkligt naturområde”

Th. Arwidsson skriver i sin text *Vegetationsbilder från Pieljekaise nationalpark* om Pieljekaise nationalpark i Pite lappmark. Enligt Arwidsson är huvudanledningen till avsättandet av nationalparker att “följa utvecklingen av en viss naturtyp genom tiderna sådan den gestaltar sig utan kulturens ingrepp.”²⁰⁴ Utgångspunkten för just Pieljekaise nationalpark var ett förslag av jägmästare G. Tjäder, som ansåg att

ett område söder om fjället Pieljekaise måtte avsättas, emedan där fanns ett av människor orört och i förhållande till växtplatsens läge synnerligen vackert björkskogsbestånd..²⁰⁵

Parkens gränser utgjordes främst av sjöar och vattendrag, och inom dessa fanns björkskogen som Arwidsson beskriver som “vacker och välvuxen.”²⁰⁶ Men det gällde inte hela skogen. Ett skogsområde på sydsidan kallar han för “sjuk”. Han skriver hur skogen “möter oss en sorglig anblick” och att området har ett “synnerligen tröstlöst utseende.”²⁰⁷ Trots det är det främst den vackra björkskogen som enligt Arwidsson ger området “värde ur naturskyddssynpunkt.”

den är nationalparkens största berömmelse, och det var ju framförallt den man ville bereda ett skydd. De äro också vackra dessa ängsbjörkskogar med sina olika typer..²⁰⁸

Inom björkskogen finns också fyra kåtor, skriver Arwidsson. Ingen av dessa verkar dock användas under längre tider. En kåta brukar kallas “Tjallaskåtan” och används vid “lapparnas

²⁰² Ibid.

²⁰³ Ibid, s. 13

²⁰⁴ Th. Arwidsson, 1928, *Vegetationsbilder från Pieljekaise nationalpark*, *Sveriges natur*, s. 38

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Ibid, s. 43

²⁰⁸ Ibid, s. 41

vår- och höstflyttningar.” Naturen här beskrivs som “närmast opåverkad av kulturen.”²⁰⁹ En annan kallas ofta för “Brukskåtan” och är uppbyggt “för personer, som färdas mellan Adolfström och Jäkkvik.” Arwidsson menar att det fram till 1925 inte fanns några spår av “vedsamling och dylikt” som skulle förstöra naturen. Eller som han skriver:

förstör vegetationens ursprunglighet kring kåtan. Men det är givetvis endast en tidsfråga när människans inverkan på naturen även här skall giva sig till känna.²¹⁰

Även Einar Teiling skriver i sin text *Ett ändmoränlandskap* om “ett märkligt naturområde”²¹¹ i Härjedalen, nära gränsen till Norge. Området faller inom Tännäs renbetesmark och har en låg befolkningmängd, främst av “bofasta lappar och svenskar.” Det mest “påfallande karakteristiska draget” i detta område menar Teiling är de “talrika sjöarna” som tar upp den största ytan. Det han uppmärksammar mest är de mindre sjöarna som han beskriver som “söndersplittrade och trassliga”²¹², vilket gör området intressant ur en natursynpunkt. Han argumenterar att området ska klassas som naturminnesmärke eftersom det är så sällsynt. Längre österut finns också “vackra exempel” men eftersom naturen “intagits av myrar”²¹³ är inte landskapsbilden lika fascinerande. Dessutom skriver Teiling att människan i “hög grad” bidragit till skogens avverkning på dessa marker, vilket han beskriver som “tragiskt att se.”

de präktiga tallar, som fällts och sågats i korta längder för ugnskolning, och som nu lågo och murknade. Flottningen hade visat sig för dyr med de fallande kolpriserna, varför det blev mindre förlust att låta timret ligga.²¹⁴

Analys av årsbok 1928

I flera av de tidigare årsböckerna har vi sett exempel på de estetiska argumenten som Ödman, Bucht och Nordström menar framkommer hos förespråkarna.²¹⁵ Dessa syns även 1928. Th. Arwidsson beskriver Pieljekaise nationalpark som vacker och välvuxen, och det är det som enligt honom ger området värde ur ett naturskyddsområde. Både Rutger Sernander och Einar Teiling beskriver naturen som vacker i sina texter, vilket går att se hos många skribenter i alla årsböcker. Det stämmer också överens med vad tidigare forskning har sagt om förespråkarna

²⁰⁹ Ibid, s. 48

²¹⁰ Ibid, s. 49

²¹¹ Einar Teiling, 1928, *Ett ändmoränlandskap*, *Sveriges natur*, s. 91

²¹² Ibid.

²¹³ Ibid, s. 95

²¹⁴ Ibid, s. 96

²¹⁵ Ödman, Butch, Nordström, 1982

för naturskyddet. Något ovanligt sker dock 1928, då det även fanns flera delar av naturen som beskrivs med negativa adjektiv. Arwidsson beskriver till exempel delar av skogen som sjuka, och Teiling skriver om några mindre sjöar som är splittrade och trassliga. Teiling ser dock detta som unikt och det som gör området intressant ur ett naturskyddsintresse. Det är dessa som han vill ska fridlysas, och fascinerar inte till lika stor del av de vackrare delarna av naturen.

Precis som i tidigare årsböcker finns exempel 1928 på hur kulturen står i motsats till naturen. Arwidsson skriver exempelvis att Pieljekaise främst blivit en nationalpark på grund av att naturen där inte ännu blivit påverkad av kulturens ingrepp. Detta stämmer med Sverker Sörlins *mekaniska* natursyn och Hillevi Helmfrids *den ousinliga källan* där man ser naturen som väsensskilt från människan.²¹⁶ Skribenten Rutger Sernander skriver hur kulturen är i strid med naturen, och skyller mycket av förödelsen på turisterna. Enligt honom är turismen dock nödvändig i en nationell betydelse, och förstår att den kan väcka kärlek till och kunskap om naturen. Att kärlek till naturen används som ett verktyg för att engagera läsare har andra forskare som Linnea Säll också kommit fram till i sin analys av *Sveriges Natur*, och är ett tema genom alla årsböcker.²¹⁷

Enligt Sernander ska naturen lämnas i ett orört skick. Här ser han två olika syner på kopplingen mellan naturskydd och turism. Ett perspektiv anser att nationalparker skyddar naturen mot turismen, men det andra menar istället att parkerna kan ändra turisternas syn på naturen. Sernander själv ser det som en illusion att turism gynnar naturskydd, men vill samtidigt se ett samarbete mellan Svenska Naturskyddsföreningen och Svenska turistföreningen trots hans oro över vilka intressen som kommer prioriteras. Anders Öhman förklarar att en plats kan skildras på olika sätt beroende på vilka föreställningar som betraktaren redan har.²¹⁸ Genom att fokusera på vissa värderingar kan också andra hamna i skymundan, och kan förklara varför Sernander är orolig över samarbetet mellan de två föreningarna. I *Sveriges Natur* framkommer dock flera olika perspektiv på många frågor, allt från hur kompatibelt naturskyddet är med både ekonomiska intressen och turismväsendet till om samerna är en del av naturen eller en del av kulturen som förstör den. Studien delar Öhmans slutsats att en plats kan skildras på olika sätt, men i detta källmaterial får oftast båda perspektiven synas.

²¹⁶ Sörlin, 1991; Helmfrid 2007

²¹⁷ Säll, 2021

²¹⁸ Ödman, 2017

Anledningen till varför årsboken från 1928 användes istället för 1930 var för att se om revideringen i renbeteslagen som skedde det året framkom i texterna eller om den förändrade beskrivningarna om samerna. Inga skribenter pratade om lagen 1928 och det fanns inga speciella skillnader mellan åren på hur man beskriver samerna, bara skillnader mellan de olika skribenterna. Telling nämner att samer har synts till i området, och Arwidson ger en lite djupare förklaring. Han skriver om några kåtor som används vid förflyttningar mellan vår- och höstmarker vilket precis som med Fries och Ericssons text indikerar en viss kännedom om samerna. Han beskriver området som opåverkat av kulturen eftersom han inte hittat några spår på något som förstört naturen, vilket leder till en bild av samerna som ett med naturen. Arwidson menar dock att det bara är en tidsfråga innan människans inverkan på området gör sig känt. Det är däremot oklart om han syftar på att just samerna skulle påverka platsen eller människor i allmänhet. Tidigare forskare som Tore Andersson Hjulman har dragit slutsatsen att samerna oftast såg som ett med naturen, men denna studie har som sagt kunnat visa att även bilden av samerna som en del av kulturen framkommer.²¹⁹

6. Avslutande diskussion

En av studiens forskningsfrågor är vilken plats eller roll som samerna ges i bevarandet av naturen. Det finns delade beskrivningar av samerna i *Sveriges Natur*, framförallt handlar det om huruvida samerna var en del av naturen eller den kultur som förstörde den. Vissa skribenter menade att samerna förstörde naturen om de vistades i området för länge, medan andra såg hur de gav större värde till nationalparkerna. Hos den första gruppen ses samerna tillhöra en kultur som står på sidan av naturen, vilket inte stämmer överens med den egna självbilden. Enligt en samisk natursyn finns det ingen skillnad mellan kultur och natur, utan alla frågor är miljöfrågor. Hos den senare gruppen framställs samerna som en del av naturen, men även här kan det råda delade meningar kring vad det betyder. Vissa skribenter menade att samerna på grund av detta kunde ta hand om markerna bäst, vilket förklarar varför många nationalparker etablerades på deras områden med orörd natur. Men enligt David Spurrs diskurs *naturalization* förknippas koloniserade folk ofta med “naturliga” egenskaper för att legitimera övertagandet av markerna. Siffror från Ödman, Bucht, & Nordström gör det tydligt att staten ägde betydligt mer mark i Norrbotten och Västerbotten än i övriga län runt

²¹⁹ Andersson Hjulman, 2017

sekelskiftet, vilket kan indikera på att samtidens samepolitik syftade till att ta beslag på markerna.²²⁰

En annan forskningsfråga är hur synen på samer relaterar med den om naturen. De flesta skribenterna ville att naturen skulle lämnas orörd, och bevara den ursprungliga naturen till eftervärlden. Denna tanken gällde också samerna och andra ursprungsbefolkningar då man ville bevara den gamla kulturen så att folket skulle kunna leva vidare på samma sätt som sina förfäder. Flera skribenter ansåg att urfolken stod inför ett hot från civilisationen, och sammanflätade alltså dem som en del av naturen. Dessa påståenden skapar en bild av koloniserade folk som "de andra" som står utanför den egna kulturen, vilket denna studie har sett flera exempel på. Enligt teorier om koloniala diskurser ses ofta den västerländska världsbilden som den normala, vilket kan förklara varför samerna ses som annorlunda. Samtidigt som man ville värna om samernas näringar och tog hänsyn till deras rättigheter i flera beslut, syntes också flera exempel på hur skribenterna och makthavarna ofta pratade åt samerna. De fick aldrig själva uttrycka sig i frågor, och beskrevs också oftast som en homogen grupp. Bara i två texter nämner skribenterna samerna de stött på vid namn.

Den sista forskningsfrågan är vilken syn på naturen, och människans plats i naturen, som framställs i källmaterialet. Förespråkarna för naturskydd menar att naturen står under ett hot från människan, men samtidigt är det också vi som måste rädda den. Därför arbetade förespråkarna för att skydda naturen, bland annat genom att försöka väcka känslor och engagemang hos läsaren. Det finns till exempel flera uppmaningar om hur en sann naturvän ska vara och ett flertal argument om att en större kärlek till naturen också leder till ett bättre naturskydd. Flera skribenter ser dock exploateringen som nödvändig, främst på grund av de ekonomiska intressena som de förstår behöver prioriteras. Detta kan kopplas till teorier kring diskurser och att språket spelar roll i människans världsbild. Vår kunskap om världen är objektiv och knuten till den sociala världen, där vi skapar gemensamma sanningar. Att ekonomiskt tillväxt är viktigt är en relativ ny tanke som har lett till att exploateringen av naturen har accepterats. Naturen ses som en resurs som finns till för människan, och något vi kan använda som vi vill. Genom ett förändrat språkbruk går det att få ett nytt förhållningssätt till naturen, vilket antagligen var ett syfte med varför *Sveriges Natur* etablerades från första början. Skribenterna ville förmedla mer kunskap om naturen för att skydda den. Tydligast syns de hos de skribenter som hävdar att de två intressena - naturskydd och ekonomisk tillväxt - är oförenliga. Naturen uppfattas också som en plats för kunskap, där både djur och

²²⁰ Runt sekelskiftet förfogade staten över närmare hälften av all skog i Norrbotten och 37% i Västerbotten, vilket kan jämföras med övriga län där siffran låg mellan 2-13%.

natur beskrivs som våra lärare och bör ges större respekt. Framförallt ska de skyddas från mänskligt handlande.

Alla tre av Hillevi Helmfrids natursyner finns hos skribenterna av *Sveriges Natur*, men den som framkommer mest är *den ousinliga källan*.²²¹ Naturen beskrivs som något skilt från människan, en separation som förekommer flera gånger i texterna. I separationen mellan natur och kultur blir även människan överlägsen naturen, och den som kan kontrollera och styra över den. I flera texter förstås mänsklig utveckling i förhållande till hur vi lyckats tämja naturen och använda resurserna för vår egen vinning, och många skribenter vill som sagt kunna kombinera naturskydd med ekonomiska intressen. Än idag, 2024, är detta en stor utmaning. Klimatet är en av de största politiska frågorna i Sverige, och det är en aktuell fråga hur vi ska kunna leva i harmoni med naturen. För över hundra år sedan etablerades naturskyddet i Sverige som en motreaktion till industrialiseringen - ett motstånd som till viss del fortsätter än idag. Vi funderar, precis som Bengt Berg gjorde 1920, över hur kommande generationer kommer se på vår tid. Förhoppningarna är att vi med nya tekniska lösningar ska kunna använda naturens resurser på ett mer hållbart och långsiktigt sätt. Samtidigt har vi flera exempel på ursprungsbefolkningar som lyckats leva i samklang med naturen i tusentals år, och kanske har de flera kunskaper som vi kan använda oss av för att i framtiden slippa drabbas av klimatförändringarnas konsekvenser.

²²¹ Helmfrid, 2007

Källförteckning

Artiklar i *Sveriges natur*

- 1910, Hjälp åt småfåglarna, *Sveriges natur*, s. 109
- 1920, Förklaring, *Sveriges natur*, s. 171
- Arwidsson, 1928, Vegetationsbilder från Peljekaise nationalpark, *Sveriges natur*, s. 38-50
- Bengt Berg, Vad skola vi göra med ekskövlarna?, *Sveriges natur*, s. 55-66
- Carl Fries, 1920, Kustarakaise och dess grannar. Det stora fjälllandet mellan Pite- och Skellefteälves källor, *Sveriges natur*, s. 1-23
- Einar Lönnberg, 1910, De båda stora lappländska nationalparkerna. Stora Sjöfallet och Sarjek, *Sveriges natur*, s. 33-48
- Einar Lönnberg, 1910, Några ord om rovfåglar, som äro värda skydd, *Sveriges natur*, s. 100-106
- Einar Lönnberg, 1915, Den föreslagna nationalparken vid Torne träsk. Riksdagen begär fullständigare utredning, *Sveriges natur*, s. 153
- Einar Teiling, 1928, Ett ändmoränlandskap, *Sveriges natur*, s. 91-98
- Eric Mjöberg, 1915, Skydd åt Australiens naturfolk, *Sveriges natur*, s. 209
- Forsslund, 1910, *Sveriges natur*, s. 5-8
- Gunnar Hallström, 1910, Ung bonde naturskyddare. Ett efterföljansvärdt exempel, *Sveriges natur*, s. 95-100
- Karl Erik Forsslund, 1920, En naturskyddsdiikt från omkring 1850, *Sveriges natur*, s. 127-134
- Karl Starbäck, 1915, Naturskyddsfrågan inför Baltiska ingenjörskongressen. Naturskyddet och industrien, *Sveriges natur*, s. 166
- Lars-Gunnar Romell, 1920, Förgätna vrår, *Sveriges natur*, s. 25-30
- Naturskyddsföreningens sammanträde måndagen den 5 december 1927, *Sveriges natur*, s. 1-23
- O. Sjögren, 1910, Abisko nationalpark, *Sveriges natur*, s. 63-73
- P.A. Säve, 1915, Ett märkligt svenskt naturskyddsdocument, *Sveriges natur*, s. 1-20
- P.O. Welander, 1920, En urskog i Härjedalen, *Sveriges natur*, s. 73-78
- Rutger Sernander, 1928, Naturskydd och turismväsen. Ur ett föredrag hållet vid Svenska Naturskyddsföreningens sammanträde måndagen den 5 december 1927, *Sveriges natur*, s. 1-23
- Sigrd Ericsson, 1925, Björnen och nationalparkerna. Förslag till utvidgning av St. Sjöfallets nationalpark, *Sveriges natur*, s. 52-68
- Thor Högdahl, 1910, Naturskyddsfrågans utveckling i Sverige, *Sveriges natur*, s. 8-23
- Thor Högdahl, 1920, Rovfågelfångsten med sax. Dess avskaffande en naturskyddsfråga av största betydelse, *Sveriges natur*, s. 103-110
- Thor Högdahl, 1920, Stympandet av Stora Sjöfallets nationalpark. Ett sorgligt nederlag för naturskyddet, *Sveriges natur*, s. 137
- T.H-l, 1915, Skydd åt lodjuret. Svenska naturskyddsföreningens inläga till k. m:t, *Sveriges natur*, s. 184
- Viktor Petersson, 1915, Några ord om William J. Longs djur-skildringar ur naturskyddssynpunkt, *Sveriges natur*, s. 135-140

Böcker

- Berglez, P. "Kritisk diskursanalys" i M. Ekström & B. Johansson (red.). *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 2019. s. 225-252
- Evans, J. "Social constructions of nature" i P. Daniels, M. Bradshaw, D. Shaw & J. Sidaway (red.) *An introduction to Human Geography*. London: Pearson. 2012. s. 256-271.

- Harnesk, V. & Lindstrand, Å. *Samefolket - en samisk tidningshistoria*. Stiftelsen Samefolket. 2019.
- Heith, Anna. "Populärfilm och kulturell homogenisering. Elina, som jag inte fanns", i Öhman, A. & Nilsson, B. (red.) *Brännpunkt Norrland. Perspektiv på en religion i förändring*. Umeå: Text & Kultur. 2017. s. 40-64
- Labba, Elin Anna *Herrarna satte oss hit*. Stockholm: Norstedts. 2020.
- Lundahl, M. "Postkoloniala perspektiv på idéhistoria", i Andersson, N. & Björck, H. (red.) *Idéhistoria i tiden. Perspektiv på ämnets identitet under sjuttiofem år*. Stockholm. 2008. s. 325-334
- Aspelin, G. "Inledning" i Tankelinjer och trosformer" 2008, s. i Andersson, N. & Björck, H. (red.) *Idéhistoria i tiden. Perspektiv på ämnets identitet under sjuttiofem år*. Stockholm. 2008. s. 60-67
- Nilsson Hammar, A. "Diskursanalys", i M. Gustavsson & Y. Svanström, (red.). *Metod. Guide för historiska studier*. Lund: Studentlitteratur. 2019. s. 133-160
- Saltzman, K. "Naturen i vardagen: Etnologiska perspektiv på upplevelser av biologiskt mångfald" i H. Tunón & K. Sandell (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor*. Uppsala: 2021.
- Spurr, David. *The rhetoric of empire. Colonial discourse in journalism, travel writing, and imperial administration*. Duke University Press, 1993.
- Sörlin, Sverker. *Framtidslandet*. Teg Publishing. 1988.
- Sörlin, Sverker. *Naturkontraktet*. Stockholm: Carlssons bokförlag. 1991.
- Sörlin, Sverker. "Norrland natur - löfte och hinder." i Nilsson, Gunnar (red.) *Naturligtvis. Uppsatser om naturen och samhälle..* Umeå: 1981
- Öhman, Anders. "Det egentliga Norrland" i A. Öhman & B. Nilsson (red.) *Brännpunkt Norrland. Perspektiv på en religion i förändring*. Umeå: Text & Kultur, Umeå. 2017. s. 119-139
- Ödman, Ella, Bucht, Eivor & Nordström, Maria. (red.) *Vildmarken och välfärden*. Stockholm: Liber. 1982

Forskningsuppsatser

- Abrahamsson, Tore. *Till minne av Stora Sjöfallet*. Stockholm: STF:s årsskrift 1975
- A. E. Nordenskiöld. *Förslag till inrättande av Riksparker i de nordiska länderna*. Åbo. 1880
- Andersson Hjulman, Tore. *Ett med naturen: En studie av hur naturen omförhandlades i mellankrigstidens konflikter mellan naturskydd och samiska rättigheter*. Luleå tekniska universitet. Doktorsavhandling. 2017.
- Singleton, B. "Hur många natursyner finns det?" i *Biodiverse. Centrum för biologisk mångfald*. Årg. 23, nr 2-3, 2018.
- Philips, L. & Jørgensen, M. W. *Discourse analysis as Theory and Method*. London: Sage publications. 2002.

Rapporter

- Hemfrid, H. *Tre svar på vad naturen är*. Uppsala: Sveriges landbruksuniversitet, Rapport nr 1 2007.

Webbsidor

- Friström, Anders. Hundra år av kärlek. *Sveriges Natur*.
<https://www.sverigesnatur.org/arkiv/hundra-ar-av-karlek/> (Hämtad: 2024-04-07)
- Höjer, Olle. (red.) *Svenskt naturskydd 100 år*. Stockholm: Taberg. 2009
<https://www.sametinget.se/11071> (Hämtad: 2024-04-07)

Sametinget. Sveriges koloniala historia. *Sametinget*. 2018. <https://www.sametinget.se/62102> (Hämtad 2024-03-13)

Sameradions inslag om Vapsten vs Vapsten <https://sverigesradio.se/grupp/33504> (Hämtad 2024-04-08)

Samiskt informationscentrum. Historia - Samer. *samer.se* <https://samer.se/historia> (Hämtad 2024-04-02)

Sveriges Natur. Om Sveriges Natur. *Sverigesnatur*.
<https://www.sverigesnatur.org/om-sveriges-natur/> (Hämtad 2024-03-25)

Sveriges Riksdag. Kungl. Maj:ts proposition nr 43. *Riksdagen*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/kungl.-majts-proposition-nr-43_dp3043b1/html/ (Hämtad: 2024-04-07)

Projekt Runeberg. Sveriges Natur: Svenska naturskyddsföreningens årsskrift.
Projektruneberg. <https://runeberg.org/snf/> (Hämtad 2024-02-25)